שו״ת · גאונים

אגרת רב שרירא גאון

רב שרירא גאון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אגרת רב שרירא גאון

רב שרירא גאון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אגרת-רב-שרירא-גאון/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

שאלה א 4
שאלה ב 35

שאלה א

וששאלתם כיצד נכתבה המשנה אם אנשי כנסת הגדולה התחילו לכתבה וכתבו מקצתה חכמי כל דור ודור עד שבא רבי וחתמה. הרי רוב סתמא היא וסתם מתניתין ר' מאיר היא. ורוב חכמי התלמוד ששמותם מפורשין בה ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון כולם תלמידי ר' עקיבא הוו. והכללות שלמדנו רז"ל בתלמוד הלכה כר' עקיבא מחבירו וכר' יוסי מחביריו וכר' מחבירו וכולן היו בסוף בית שני: ומאי טעמא שבקו רבנן קמאי רובא לבתראי וכל שכן אם לא נכתב כלום [מן המשנה] עד סוף ימיו של רבי: ועוד אם סדור הסדרים מסודר כהוגן סדר המסכתות מה טעם עשו בזה הענין. מה טעם הקדימו יומא לשקלים וסוכה ליום טוב ושתיהן לראש השנה וכן כל מסכתא שלא נסדרה עם חבירתה בענין: ותו התוספתא ששמענו שר' חייא כתבה לאחר חתימת המשנה נכתבה או בזמן אחד עמה. ומה ראה ר' חייא לכתבה. אם עשה בה תוספת דברים שהן מפרשין את עניני המשנה אמאי הניחן רבי ולא כתבן והלא משם חכמי המשנה (הם) אמורין: וכן הברייתות כיצד נכתבו. וכן התלמוד כיצד נכתב. וכן רבנן סבוראי כיצד נסדרו אחרי רבינא ומי מלך אחריהם וכמה שנים מלכו מאותו הזמן ועד עכשיו:

תשובה: הכין חזינא דודאי שיתא סדרי משנה (כולהון) רבינו הקדוש תרצינון כי היכי דגרסי להו הלכתא דבתר הלכתא אין להוסיף ואין לגרוע. והכי אמרינן בגמרא דיבמות בפ' הבא על יבמתו מתני' אימת איתקין ביומי ר'.

ודקא אמריתו מאי טעמא שבקו (רבנן) קמאי רובא לבתראי לא שבקו (להון) קמאי רובא לבתראי אלא כולהון בתראי מילי דקמאי גרסין וטעמיהון מתנו. דהא הילל הזקן כשמינוהו בני בתירא נשיא עליהן הכי קאמר להו מי גרם לכם שאהיה נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון.

והכי הויא מילתא דראשונים לא איתידעו שמהתהון אלא [שמותן] של נשיאים ושל אבות ב"ד בלבד משום דלא הוה מחלוקת ביניהון אלא כל טעמי דאורייתא הוו ידעין להון ידיעה ברורה. ותלמודא נמי הוה ידיע להון ידיעה ברורה והוו הוויי ודקדוקי במשנתם על כל דבר ודבר דהא תנו רבנן בפ' יש נוחלין שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהם ראויין שתשרה שכינה עליהן כמשה רבנו ושלשים מהן ראויים שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון ועשרים בינוניים. גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטון שבכולן רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח לא מקרא ולא משנה ולא תלמוד לא הלכות ולא הגדות דקדודי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות ומשלי כובסים ומשלי שועלים שיחת דקלים שיחת שדים שיחת

מלאכי השרת דבר גדול ודבר קטון. דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטון הויא דאביי ורבא. להודיעך דאפי' הוייא דאביי ורבא לאו מדעתייהו הוו אלא כולהו נהירן לראשונים.
וכמה דהוה בית המקדש קיים כל חד וחד מרבוואתא הוה מגמר להו לתלמידי טעמי דאורייתא ודמשנה ודתלמוד במילי דמחבר להון בשעתיה ומורו לתלמידייהו כי היכי דחזי. והוה נפישא חכמה ולא הוו צריכין לטירחי [אחריני] וההיא פלוגתא דסמיכה לחוד הוא דהות ביניהון וכד אתו שמאי והלל נמי בתלת מילי בלחוד הוא דאיפליגו דאמרינן אמר רב הונא בשלשה מקומות נחלקו שמאי והלל וכיון דחריב בית המקדש ואזילו לביתר וחריב נמי ביתר ואיתבדרו רבנן לכל צד. ומשום הנך מהומות ושמדים ושגושין שהיו באותו זמן לא שמשו התלמידים כל צרכן ונפישי מחלוקות. מן כד נחת נפשיה דרבן יוחנן בן זכאי והוה רבן גמליאל והוה נמי עדיין ר' דוסא בן הרכינס ואחריני נמי מהנך ראשונים והות פלוגתא בין בית שמאי ובין בית הלל. ואע"ג דאדחו בית שמאי ונקבעה לכל הלכה כבית הלל הות פלוגתא בדורו של רבן גמליאל בדברים אחרים בין ר' אליעזר דהוי שמותי ובין ר' יהושע דאינון תלמידי רבן יוחנן בן זכאי.
והוו נמי בההוא דרא ר' יוסי הגלילי ור' אלעזר בן עזריה ור' יוחנן בן נורי ור' יוחנן בן ברוקא ור' חנינא בן תרדיון ור' אלעזר בן תרדיון ור' אלעזר חסמא ואבא חלפתא ור' יוסי בן קיסמא ולפניהם שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא ורבנן [אחריני] נפישי דהוו בההוא דרא.
ושנים להם שהיו תלמידיהם וחבריהם. והיו בימיהם כגון ר' עקיבא ור' אלעזר המודעי ור' יהודה בן בבא ור' ישמעאל. ועד אותה שעה היה ר' יהודה בנציבין ואע"פ שהיה ר' יהודה בנציבין בזמן הבית היה עדיין אחר חרבן הבית שם. וזמן חשוב היה שהוא אחר שקיטתן מחרבן הבית. ובאותו זמן ישבו לאחוז הלכותיהן שהיו אבודות בשגוש החרבן והשמד ומחלוקת ב"ש וב"ה.
והוו נפישין רבנן בההיא עידנא מנהון [איכא] רבוואתא דאית להו ספסלי בית מדרשא ויתבו בהו ומינהון איכא רבנן [אחריני דיתבי] קדמיהון. וביומא דאיתוקם ר' אלעזר בן עזריה אמרינן ההוא יומא איתוספו כמה ספסלי בי מדרשא ואמר ר' יוחנן פליגי בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן חד אמר ארבעה מאה ספסלי וחד אמר שבע מאה וכד איתוסף הכי כמה הוה העיקר.
ומסר ר' עקיבא את עצמו [להריגה] אחר שנפטר ר' יוסי בן קיסמא. ונהרג ר' חנינא בן תרדיון ונתמעטה החכמה [אחריהם]. והעמיד [רבי עקיבא] תלמידים הרבה והוה שמדא על התלמידים של ר' עקיבא והוה סמכא דישראל על התלמידים שניים של ר' עקיבא

דאמור רבנן שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לר' עקיבא מגבת ועד אנטיפטרס וכולן מתו מפסח ועד עצרת והיה העולם שמם והולך עד שבא(ו) אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר' מאיר ורבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון ור' אלעזר בן שמוע והם העמידוה באותה שעה כדאיתא ביבמות.

ור' מאיר הוה גמיר וחריף ומחדד טפי מכולהון וסמכיה ר' עקיבא ואע"ג דיניק הוי. וסמכינן לשארא בתר ר' עקיבא ר' יהודה בן בבא והדר סמכיה לר' מאיר דאמרינן אמר רב יהודה אמר רב [ברם] זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות מישראל שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שכל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תחרב ותחום שסומכין בה תעקר מה עשה ר' יהודה בן בבא הלך וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' אלעזר בן שמוע ורב אויא מוסיף אף ר' נחמיה. ומקשינן והא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כל האומר ר' עקיבא לא סמכו לר' מאיר אינו אלא טועה ואמרינן סמכיה ר' עקיבא ולא קבלוה דינוק הוה והדר סמכיה ר' יהודה בן בבא וקבלוה.

ובהדין דרא הוי רשב"ג נשיא ועלה ר' נתן מבבל והוה אב ב"ד כדמפ' בסוף גמרא הוריות אמר ליה רשב"ג לר' נתן נהי דאהני לך קמרא דאבוך לשווייי אב ב"ד למהוי נשיא מי אהני לך. ור' מאיר היה חכם הדור כדמפרש התם (נמי) כד הוו עיילי ר' נתן ור' מאיר [לה מדרשא] הוה קיימא כלה מתיבתא מקמייהו.

והוו נמי חכמים גדולים [בההוא דרא דרביצו אורייתא תדירא] כגון ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא ור' יהושע בן קרחא ור' אלעזר בן יהודה ור' שמעון בן יהודה ור' אלעזר בר' שמעון ור' יעקב איש כפר חיטייא ור' פרידא ור' פדה קדמאה ור' זכריה בן הקצב ור' מתיא בן חרש ור' אלעזר בן ירמיה וחנין בן פנחס ואבא חנין ופלימו וסומכוס ור' שמעון בן אלעזר ור' חנינא בן גמליאל ור' יהודה בן גמלא ור' אלעזר בן תדאי ור' פנחס בן יאיר ור' יעקב בן דוסאי ואיסי בן יהודה ור' חנינא בן חכינאי ור' ישבב הסופר ור' אלעזר הקפר ור' ראובן האיצטרובולי וחכמי שעמהם.

וכל ימיו של רשב"ג גדל רבנו הקדוש בנו לתלמוד תורה דקא אמרינן כד הוו יתבי רשב"ג ור' יהושע בן קרחא אספסלי הוו יתבי קמייהו רבי ור' אלעזר בר' שמעון [והוו] מקשי ומפרקי אמרו מימיהם אנו שותים והן יושבין על גבי קרקע בנו להו ספסלי ואסקינהו ושמש רבי אותם החכמים דאמר ר' כשהיינו למדים תורה אצל ר' שמעון בתקוע וכו'. והלכתא דמתניתין מנהון גמר דאמר ר' כשהלכתי ללמוד תורה אצל ר' אלעזר בן שמוע

חברו עלי תלמידיו כתרנגולים של בית בוקיא ולא הניחוני ללמוד אלא דבר אחד במשנתינו אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה כזכר.
וכד מלך בתר אבוה הוו בהדיה בנוהי של אותן החכמים כגון ר' ישמעאל בר' יוסי ור' יוסי בר' יהודה ור' יעקב איש כפר חיטייא ותלמידים אחרים כגון ר' חייא שעלה מבבל ור' חנינא בר' חמא ור' אפס ור' גמליאל ור' שמעון בנו של רבנו [הקדוש] ור' ינאי והן הרביצו תורה הרבה.
ובכל השנים הללו נתפרשו כל ההלכות שהיו תלויות בכל המדרשות מאחרי ההפסד הגדול [שהיה בחרבן הבית] והספקות שהיו להן באותן המהומות. וכל החלוקות שנולדו בשלש דורות הללו נפסקה הלכה ביניהן ונודעו ביניהן דברי היחידים ודברי המרובים בתד דטרחי רבנן [בהו] טורחי נפישי ודקו [בהו] דוקא בתר דוקא ודקדקו [הרבה] על השמועות והמשניות [לתקנן]. ולא אוסיפו על מימרא דקמאי מאנשי כנסת הגדולה אלא טרחו טרחי נפישי ודקו דקדוקי רברבי עד דאסיקו מאי דהוו אמרין הנך ראשונים ומאי דהוו עבדין עד דאיפשיטו להון כל ספקי דאית להו.
ולא הוה חד מן הראשונים דכתב מדעם עד סוף ימיו דרבנו הקדוש. וכן נמי לא הוו גרסי כולהי בפה אחד ולשון אחד אלא טעמייהו הוו ידעין להו. וכולהון דעת אחת [הות] בהון [ולא הוה בגרסייהו פלוגתא וידעי] מאי דאיתיה דברי הכל ומאי דאית ביה פלוגתא ומאי דאיתיה ליחיד ומאי דאיתיה לרבים. ולא היו [להם] דברים מתוקנים ומשנה ידועה שהכל שונין אותה בפה אחד [ולשון אחד] אלא אותן הטעמים [והשמועות שהיו יודעים] אע"פ שהחכמים כולן [היו] שוין בהם כל אחד ואחד היה שונה לתלמידיו באי זה חבור שירצה באי זה דרך שירצה. יש שאוחז דרך קצרה כדאמרינן משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ותו אמרינן לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה ואית דתני כללות ואית דתני פרטי ואית דמרווחין ופשטין דמויי דדמויי. וכל חד וחד מרבנן תני כדאתנייה רביה. האי מקדים להא מילתא והאי מאחר לה האי קייט לישניה והאי מרווח ליה. ואית נמי מאן דרביה יחיד דאמר מילתא ותני לה בסתמא אע"ג דידיע ליה דההוא יחיד הוא ואמרינן חייב אדם לומר בלשון רבו. ואיכא דתני מאי דמסתברא ליה חדא כי האי תנא [וחדא כי האי תנא]. ומשום הכי מפרשין בגמרא הא מני רבי פלוני היא. ואמרינן מאן תנא להא דתנו רבנן וכו' כמאן כי האי תנא. ואמרינן בכמה דוכתי מי ששנה זו לא שנה זו. ומדקדקינן במתניתא במילתא ומילתא מינה ומוקמינן רישא בחד תנא וסיפא בחד תנא. והנך מתנייתא כולהו מיקריין ברייתא בתר דתריץ רבי מתניתין דילנא.

והוו אמרין דברישא תלת עשרי אנפי הוויין ביני רבנן במתניתין. [והוה רבי גמיר כולהון] כדגרסינן במס' נדרים ר' הוה גמיר תליסר אנפי הלכתא אגמריה לר' חייא שבע [מינייהו] חלש רבי ואיעקרו מיניה אהדר ר' חייא שבעי קמיה והנך שית אחריני אזדו [להו]. הוה ההוא קצרא דהוה שמע לרבי כד הוה גריס להו אזל ר' חייא וגמרינהו קמי קצרא ואתא [ר' חייא] ואהדרינהו קמי רבי וכד הוה חזי רבי להההוא קצרא אמ' ליה אתה עשית אותי ואת חייא. ואיכא דאמרי הכי אמ' ליה אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי.

וכיון דחזא ר' דאיכא שינוייא כולי האי בתנויי דרבנן אע"ג דטעמייהו לחדא מילתא סלקין חש דלא נפיש ואתי פסיד מינה דמילתא הואיל וחזא דקא ממעט ליבא וקא מיסתם מעיין החכמה ונסתלקה תורה. כההיא (דאמרינן אי קמאי מלאכי אנן בני אינשי ואי קמאי בני אינשי אנן חמרי וכ)דאמר ר' יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם [ושל] אחרונים כפתחו של היכל ואמרי' [מאן] ראשונים ר' עקיבא אחרונים ר' אלעזר בן שמוע. (ואמרו טובה צפרנן של ראשונים מכריסן של אחרונים.) ואחסנוהו לר' מן שמיא [דהוה ליה תורה ו]גדולה והוו כייפין ליה מכל אתרין כולהו שני כההוא דאמרינן אמר רבה בריה דרבא ואיתימא ר' הילל בריה דר' ואלס מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד וכו'.

ושקטו רבנן ביומי דרבי מכל שמדא משום רחימותא דאיכא בין אנטונינוס ורבי ואסכים לתרוצי הילכתא כי היכי דליגרסי רבנן פה אחד [ולשון אחד] ולא ליגרוס כל חד וחד לישנא לנפשיה. משום דהנך ראשונים דקמי חרבן הבית לא (הוו) איצטריכו להכי הואיל ותורה שבעל פה היא ולא איתמרו להו טעמיהו בדברים ידועים כגון תורה דכתיבא אלא ידעי וגמרי טעמי בלבהן וכל חד וחד מגמר להון לתלמידיה כאדם המספר לחבירו ומלמדו להם באיזה לשון שירצה. וכיון דמכנפין בלשכת הגזית ובבתי מדרשות מסודרים [לאומרן] מיד וממשלתא [אית להו] בלא עקתא ובלא פחדא ומן שמיא [הוו] מסייעין להון והוו ברירן [להון] טעמי תורה כהלכה למשה מסיני ולית [להו] חלוף ולית [להו] פלוגתא. כדאמרינן (תניא) א"ר יוסי בתחלה לא היה מחלוקת בישראל אלא ב"ד של ע"א יושבין בלשכת הגזית ושני בתי דינין של כ"ג אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ושאר בתי דינין של כ"ג יושבין בערי ישראל הוצרך הדבר לשאול וכולה בריתא עד משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות. ורבנן דבתר הכי דבימי רבן גמליאל ורבן שמעון בנו אכתי קא שקלי וטרו והוו קיימין פלוגתא דתנאי [בהדי הדדי] ולא הוה אפשר להן למגרסינהו בפה אחד [ובלשון אחד]:

וביומו דרבי [בנו של רבן שמעון בן גמליאל] איסתעייא מילתיה ותרצינהו וכתבינהו והוי מילי דמתניתן כמשה מפי הגבורה אמרן וכאות וכמופת דמיין ולאו מלביה חברינהו אלא [הנהו] מילי דהוו גרסי הנהו ראשונים דלקמיה. ומנא לן מדתנן מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים ואמרינן בגמרא מסתברא דבן זכאי דעלמא דאי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי הכא קרי ליה בן זכאי [והכא קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי]. ומקשינן והתניא מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים ומסקינן אלא תלמיד היושב לפני רבו [הלל] הוה ואמר מילתא ואיסתבר טעמיה לרביה וקבעוה בשמיה. דאלמא מן ההוא זמן דהלל ושמאי דתנו רבנן מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים תניא רבי הכי [במתניתין] ולא שנייה.

ועוד מדתנן כיצד מעברין את הערים ואמר ר' איכא איניש דלשאיל לו לבני יהודה דדייקי לישנא מאברין תנן או מעברין תנן. דאלמא רבי גופיה דתרציה למתניתין מספקא ליה היכי תנן ואמר מאן דתני מאברין לא משתבש [ומאן דתני מעברין לא משתבש. מאן דתני מאברין] כגון אבר אבר מאן דתני מעברין כגון אשה עוברה. שמעינן מינה דבלשון הזה הוה אמירא קמיה דרבי איכא דתני לה הכי ואיכא דתני לה הכי:

ואף מסכייתא נמי הוו מספקן מקמי דרבי מדקאמר ליה ר' מאיר לר' נתן נימא ליה לרבן שמעון בן גמליאל פתח תני בעוקצין דלית ליה. ומעשה דר' יעקב בן קרשאי דאזל ויתיב להדי כוותא דעיליתא דהוה יתיב בה רשב"ג גריס ותנא עוקצין גרס ותנא אמר רבן שמעון בן גמליאל מאי דקמן יהיב דעתיה וגמרא.

ואיכא דוכתא דאוסיף בהו רבי פירושי כגון הא דתנן הבנים יוצאין בקשרים ובני מלכים בזוגין. הכי הויא מתניא מפומא דראשונים [ואוסיף בה רבי ו]פריש בה וכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה לבר מן מילי דאיתנין ביומיה וביומי דבתריה כדקאמרינן [זו] משנה ראשונה משנה אחרונה אמרו וכו'. וכ(גו)ן מס' עדיות דאיתניה ביומא דאיתוקם ר' אלעזר בן עזריה דאמרינן אף עדיות בו ביום נשנית ושנינו כל בו ביום ביומא דאותבה לר' אלעזר בן עזריה בישיבה.

ותנא לן רבי בגוה בתר הכי מילי דאיתנו בימי אביו כגון ר' יוסי אומר ששה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה וכגון אמר ר' יהודה חס ושלום שעקביא נתנדה שאין העזרה ננעלת בחכמה וביראת חטא על כל אדם בישראל כעקביא בן מהללאל וכו'. אבל מסכייתא אחרנייתא אע"ג דטעמיהון הוו תנו להו רבנן [קמאי] רבי תרצינהו להלכתא. ואית מינייהו דהוה תני להו בלשון הראשון ואית מינייהו דהוה תני להו כדחזא:

וסתם המשנה כר' מאיר ולאו משום דאמרן ר' מאיר מלבו אלא ההוא אורחא דגמריה דר' מאיר הוה גמירי. ובאותו דרך דהוה מתני (רבי מאיר) לתלמידיו אותה [גמרא] אחז

רבי וקבעיה לאתנויי לכולי עלמא. ור"מ אחז דרך הגמרא שלו מר' עקיבא רבו ור' עקיבא [קבלה] מרבותיו הראשונים דאמרינן א"ר יוחנן סתם מתני' ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה סתם סיפרא ר' יהודה סתם ספרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר' עקיבא.

והני ברייתא דתוספתא וסיפרא וסיפרי אילין ברייתא כולהון הוו תנו להו רבנן קמאי ואתו ר' יהודה ור' נחמיה ור' שמעון ולקוטינון כל חד מיניהו דיליה. סיפרא ר' יהודה תוספתא ר' נחמיה סיפרי ר' שמעון ומתניתין ר' מאיר וכולהו אליבא דר' עקיבא כי כולן תלמידי ר' עקיבא הן.

אבל ברייתא אחרנייתא לא איכפת לן בהו משום דהני מובחרין דרבנן הוו דלקטינהו וחברינהו ואינהו הוו תלמידי חשיבי דר' עקיבא. וכך אמר ר' שמעון לתלמידיו בני שנו מדותי שמדותי תרומות הן מתרומות מדותיו של ר' עקיבא. וקא אמרינן לבן של ראשונים כפתחו של אולם [אחרונים כפתחו של היכל וקא מפרשינן ראשונים] זה ר' עקיבא. וקא מפרשי רבנן דאפי' אדם הראשון שמח בתורתו של ר' עקיבא כשהראהו הקב"ה דור דור וחכמיו וגם ר' דוסא בן הרכינס אמר לו לר' עקיבא אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו.

והגדול שבכל תלמידי ר' עקיבא ר' מאיר הוה דאמרי' א"ר אחא בר' חנינא גלוי וידוע לפני שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר' מאיר כמותו ומפני מה לא קבעו חכמים הלכה כמותו לפי שלא עמדו חביריו על סוף דעתו שהיה אומ' על טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים ומשום הכי הוה חביב ליה לר' עקיבא וסמכיה מינקותיה.

ונקט ר' בהלכתא ארחא דר' מאיר והיא הות ארחא דר' עקיבא כיון דחזא [ר' באורחא דר"מ] קצרה וקרובה ללמוד ודבריה מחוברין חבור יפה כל דבר ודבר עם מה שדומה לו ומדוקדקין [דבריו] הרבה יותר מכולהו רבנן תנאי אחריני ואין בהן שפת יתר וכל מילתא ומילתא מסקא טעמא בדלא אמיר בה מילי דטופינא דלא צריכא ולא מיחסרא [ולא מייתרא] מדעם אלא בדוכתי מעיטתא [ואורחא קייטא].

ובכלל כל מלה ומלה גדולות ונפלאות ולאו כל מאן דחכים ידע [להו] לחבורי (מילי) הכי כדכתיב לאדם מערכי לב ומיי' מענה לשון. ואע"ג דכולהו רבנן שווין בטעמי ודיני כיון דר' עקיבא [הוה] רחב לב ור' מאיר תלמידיה [נמי] רחב לב הוה שפירא תריצתהון ועדיפא [מדכולהו תנאי אחריני] משום הכי לקטה ר' ואוסיף [בה] מאי דהות ביומיה ותרצה (נמי) כדחזי ופריש בה נמי כולהו תורפי ועיקרי דפלוגתא דרבנן דכיון דהוה מרבנן דשמע מרבוותא דפליגי. אי נמי דיחידים דפליגי ותנו מימרייהו סתמא אי איכא

אינש דשמע להון מיטעא טעי. וכד מפרש הכי הוה מילתא מסתלק ספיקא דתנן א"ר יהודה למה הוזכרו דברי יחיד בין המרובין לבטלן שאם יאמר אדם כך [אומרים לו מניין לך שמא יאמר להן] מקובל אני כך אומרין לו שמא כדברי איש פלוני שמעת.
וכד חזו כולי עלמא שופרא דתרצתא דמתניתן ואמתת הדברים ודוקא דמילתא שבקו (כולהון) הנך תנויי דהוו תנו ופשטין אלין הלכתא בכל ישראל והויין [שאר] הלכתא כולהו אישתביקן והוויין כגון ברייתא ומאן דמעיין בהו כמאן דמעיין בפירושי או בלישני רויחי אבל סמכא דישראל על אילין הילכתא הוה וקבלינהו ישראל כד חזינון באמונה וליכא איניש דאפליג בהון:
על הדין ארחא תרצינהו ר' לשיתא סדרי משנה ולאו דשבקוה קמאי רובא לבתראי אלא קמאי לא הוו צריכי לחיבורי ומילי דמגרסן על פה אינון וכל חד וחד מרבנן ידעי להו בקבלה ולא הוו צרוכי לחיבורינהו ולמיכתבינהו. עד דחרוב בית המקדש וקמו תלמידיהון דהנך רבנן קמאי דלא הוו ידעי כוותהון והוו צריכין לחבורי. דהא ר' אליעזר בן הורקנוס דהוה ריש תלמידי רבן יוחנן בן זכאי כד שיילי מיניה הנך מילי דמיפרשן בפ' שני שעירי (סימן) חלה פלוני כבשה ממזר בית אשם [סימן] ולא אהדר להון [מידי] אלא דחינון. ותניא לא מפני שהפליגן בדברים אלא שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם.
ולהכי איצטריך רבי לחבורי ולתרוצי שיתא סדרי משנה בתר דנח עלמא שני דורות מן ההוא שמדא [של חרבן הבית]:
ולענין מסכייתא דחזיתון דאית בהון מוקדם ומאוחר רבי כד תרצינהו למתניתין לא סדרינן למסכייתא חדא בתר חברתה אלא חדא (חדא) תנייה (תינא) באפי נפשיה. מאן דניחא ליה לאקדומי מקדים לה ומאן דניחא ליה לאחורי מאחר לה ולא ידעינן (לה) הי תני ר' ברישא. אבל הילכתא ופירקי דכל מסכתא ומסכתא הכי תרצינון ר' חדא בתר חדא דאמרינן אמר רב הונא בחדא מסכתא לא אמרינן אין סדר למשנה אבל בתרתי מסכייתא אמרינן אין סדר למשנה וכל חדא [וחדא] מינייהו איכא למימר דילמא ר' תנייה ברישא. והיכא דאשכחן סתם ואח"כ מחלוקת בחדא מסכתא אמרינן אין הלכה סתם (או מחלוקת ואח"כ סתם בחדא אמרינן הלכה כסתם משנה בחדא) אבל בתרתי מסכייתא לא אמרינן משום דאין להם סדר. ורב יוסף נמי הכי סבירא ליה ומיהו אמרינן בבי דנזיקין דכולהו חדא מסכתא נינהו:
ודקא אמריתו מאי טעמא הקדימו יומא לשקלים אנן הכי תנינן בי רבנן שקלים ואח"כ יומא אבל ודאי סוכה קמי יום טוב תנינן ובתר הכין [ודאי] ראש השנה ואפשר דתני להו רבי בחילוף מיהו אית למימר שיש להקדים מס' שבת תחלה הואיל וחשיבה שבת

טובא. ובתרה [מס' עירובין דדמי לה וחדא עניינא הוא. ובתרה מס'] פסחים שהוא ראש לכל המועדים והחגים [של כל השנה]. ובתריה שקלים שהוא מלפניו וכאחד מענייניו. ובתר שקלים תנינן יומא דדמי לשבת ועירובין משום דיומא דכפורי לשבתא דמי. ובתר סדר יומא תנינן מסכת סוכה דבתר יום הכפורים הוא וחג גדול הוא. ובתר מס' סוכה תנינן מס' יום טוב דחד ענינא הוא. ובתר יום טוב תנינן מס' ראש השנה כי היכי דליתני בתריה מס' תעניות משום דאחר ראש השנה זמן זריעה וזמן רביעה וחד ענינא דמי.

הכין רגילין רבנן למיתני ואי אית דניחא ליה לאקדומי ולאחורי הרשות בידו. ואע"ג דחזינא בשום מסכייתא דאית בהו סדר דקא אמרי' מכדי תנא ממסכת' פלונית סליק. כגון מס' סוטה דקא אמרינן בגמרא מכדי תנא ממסכת נזיר קא סליק. וכגון מס' שבועות דקאמרינן מכדי תנא ממכות קא סליק אלמא דיש להן סדר:

ולענין תוספתא דר' חייא [ודאי הוא] תרצה ולא מסיימא לן [מילתא] אי ביומיה דר' [איתרצא] או בתריה. אבל בלא ספק הלכות משנותינו איתרצו מקמי תוספתא ומילי דתוספת' ברירין דבתר מתני' אינון ועליהון תניין. ולא פשיטא לן אי ביומיה דר' נח נפשיה דר' חייא [או בתריה] דקא מתמהינן בהנושא על שצוה ר' חנינא בר חמא ישב בראש וקא אמרינן והא איכא ר' חייא דעדיף מיניה ומתרץ נח נפשיה דר' חייא. ואע"ג דמקשי' והא א"ר חייא אני ראיתי קברו של רבי והורדתי עליו דמעות ותו והא א"ר חייא כשמת ר' בטלה כהונה ותו כשחלה ר' נכנס ר' חייא לבקרו וכו' ואמרינן אי בעית אימא איפוך ואי בעית אימא (לא תיפוך) כיון דר' חייא עוסק במצוות הוה סבר לא אפגריה אלמא מספקא לן.

מיהו אמרי רבנן דביומיה דרבי איתרצן תוספתא ומתניין מן ההוא זימנא במדרשיה דר'. ומיתחזי האי סברא מההיא מימרא דמסכ' חגיגה מהנהו אילמי דהוו בשיבבותיה דר' בני אחתיה דר' יוחנן בן גודגדא ואמרי ליה בני ברתיה דר' יוחנן בן גודגדא וכל אימת דהוו עייל רבי לבי מדרשא הוו עיילין ויתבין קמיה ומרחשי שפותיהו ומניידי רישייהו בעא רחמי [רבי] עלייהו ואיתסיאו ואישתכחו דהוו ידעי הלכתא וסיפרא וסיפרי ותוספתא וכוליה תלמודא:

ודאמריתו מה ראה ר' חייא לכתבה ואמאי לא כתבה רבי אילו בקש ר' לכתוב ולחבר כל מה שהיה שנוי בימיו אריכן מילי ואתעקרן. אלא עיקרי הדברי תקן [וכתב רבנו הקדוש] וכגון כללות ולישנא קייטא דאפי' מחדא מילתא מיגמר מינה כמה טעמים ותלי תלים [של הלכות גדולות ונפלאות] דבסייעתא דשמיא איתמרא מתניתן ואתא ר' חייא ופשט בברייתא פרטי ואנפי דאית להו עיקרין וכללי. ורובי דטעמי דפשיטין ומרווחין

ברייתא עיקר דילהון במתניתין ועל עיקרי דמתניתין סמכינון כדאמרינן אילפא תלא נפשיה באיסקריא דספינתא אמר אי איכא אינש דשאיל מינאי מילתא בדבי ר' חייא ורבי ר' אושעיא ולא פשיטנא ליה ממתניתן נפילנא מאסקריא וטבענא.

אלמא כל מאי דאיכא ברבי ר' חייא ור' אושיעא אית לן למיפשט ממתני'. ובא אילפא להראות חכמתו משום ההוא מעשה דיליה בהדי ר' יוחנן וכד אתא ההוא סבא תנא ליה אומר תנו שקל לבני והן ראויים לתת להם סלע וכו' הא מני ואוקמא כר' מאיר דאמ' מצוה לקיים דברי המת. ואילו אתא ר' חייא בברייתא לאפלוגיה עליה דר' אין שומעין לו כגון מילתא דחזי ר' הלכה וסתמה במתניתן אע"ג דהויא בה פלוגתא מעיקרא. וכדאיתא ר' חייא מפרש דפלוגתא היא מעיקרא אע"ג דסתמא במתני' אנן כמתני' עבדינן ולא נקטי' סוגיא דאית לן מפלוגתא דרבנן דר' מאיר ור' יוסי [כי פליגי תרווייהו] הלכה כר' יוסי והיכא דסתם רבי בר' מאיר [במתני'] כסתמה עבדינן.

אבל היכא דפריש רבי פלוגתא במתני' עבדינן כסוגיא דעלמא כגון ר' מאיר אומר כך ור' יוסי אומר כך הילכתא כר' יוסי ואי חזא ר' חייא טעמיה דר' מאיר [דהוה פליג בהדי ר' יוסי במתני'] וסתם ברייתא כר"מ לא מקבלינן מיניה. כדבעא מיניה נחום שמעיה דר' אבהו מר' אבהו סתם במתניתן ומחלוקת ברייתא מאי אמ' ליה הלכה כסתם מתניתן מפני מחלוקת במתניתן וסתם ברייתא מאי א"ל וכי אם רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו משום דר' חייא תלמידיה דרבי הוה. ומאי דאגמריה הוא דהוה אמר ולית ליה לר' חייא אלא מאי דאית ליה לרבי ואפי' דוקא דמילי דמתניתן מכרע ברייתא בהדיא. כההיא [פלוגתא] דפרוץ כעומד אמרינן תיובתא דרב פפא תיובתא והילכתא כוותיה דרב פפא (ומקשינן) תיובתא והילכתא ומפרקינן אין משום דדיוקא מתני' כוותיה דקתני אלא שלא היו פרצות יתירות על הבנין:

וסיפרא וסיפרי דרשי דקראי נינהו והיכן רמיזי הילכתא בקראי. ומעיקרא במקדש שני ביומיה דרבנן קמאי לפום הדין אורחא הוו תני להון. וכד חזו רבנן דברייתא [אחריני] דלא הוו מר' חייא ור' אושיעא דאית בהו שבשתא ואית בהו פרטי דמיין לכללי דיחידים ומילי דלא דייקן והני [ברייתי] דתרצינן ר' חייא ור' אושעיא עדיפן מכולהו לקטינהו רבנן ותננהו בי רבנן ועליהון אמרי' בגמ' תנו רבנן. ואף ע"פ כן הוו שכיחי ברייתא אחרוני וגרסי רבנן להו כל חד וחד מאי דאגמריה רביה. ותנאי נמי דהוו תנו יתהון קמיהון כגון אחי תנא דבי ר' חייא ואשייאן תנא דבי ר' אמי ובר קפרא נמי תני משניות אחרות ובכמה דוכתין אמרינן כדאמר לוי במתניתין ופסקה לוי במתניתיה ודר' חייא ודר' אושעיא עדיפן מכולהו. וכל חד וחד מנהון אית להון ברייתא (מינייהו) על [כל] מסכתא ומסכתא

כדאמרי' תני רב שרביא בקידושין דבי לוי והוא נמי הוה שמעיה דרבי כבר קפרא וכר' חייא וכר' אושעיא.

ורבנן דבבל [דהוו] קמי רבנו הקדוש הוו (אית) להון מתניתא דהא הות בהון תורה [מרובה] דהוו מרביצין בדוכתא דמתיבתא דתנן א"ר עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר שנה וכו' ובפום בדיתא דהוה בה ר' חנינא בן אחי ר' יהושע. ות"ר הלך אחר ב"ד יפה ומפרשינן אחר ר' חנינא בן אחי ר' יהושע לגולה והוא שקראוהו גולה משום דהתם היו משיאין משואות (דבית דין התם הוה) כדתנן עד שרואה כל הגולה לפניו כמדורת אש ואמרינן עלה מאי גולה (אמר אביי) פום בדיתא.

והלל הזקן עלה מבבל והיה נשיא בארץ ישראל. וביומי דרבי ובתריה הנהו מתנייתא דבבלאי הוו מקריין בארץ ישראל משנת ר' נתן. ומר שמואל נמי אמרינן בכמי דוכתי תנא דבי שמואל. והנך משניות דהוו תנו להו תלמידי חכמים הראשונים לא מתאמרן בשם ר' עקיבא דאמרי' בכמה דוכתי תאנא דבי ר' ישמעאל ותנא דבי אליעזר בן יעקב. והוויין נמי ברייתא לראשוני ראשונים כדאמרי' במס' עירובין תני רבה בר מרי בדבי ר' יוחנן בן זכאי. וכולהו הנך ברייתא לא מקבען למגרסינהו כולי עלמא כדאקבעו ברייתא דר' חייא ור' אושעיא ולא אמרי' בהו תנו רבנן אלא תניא ותנא תונא:

וסיפרא וסיפרי נמי לאו מתחלה פשטו רבנן בהו כמשנתינו דמשעת תיקונה פשטה בכל ארץ ישראל אלא קלי קלי כדאמרינן ראיתיו לבן פדת שיושב ודורש כמשה א"ר יוחנן לריש לקיש מפי הגבורה וא"ל [ריש לקיש] לאו דידיה היא [הא] מתניתא היא והיכא תני לה בתורת כהנים נפק ר' יוחנן תניא בתלתא יומי וסברה בתלתא ירחי.

ובתר הכי איקבעו סיפרא וסיפרי ותוספתא דגרסי להו כולהו רבנן ועד השתא הכין תקנתא וכדאמר התם ר' נחמן הא אנא ור' ששת דתנינא הילכתא וספרא וספרי דגרסו להו כולהו רבנן ותוספתא וכוליה תלמודא. והנך ברייתא לא אית להו קץ וסוף וכל חד [וחד] מן רבנן גריס להו מפום רביה כדאמרינן אשכחיה רב פפא בר אבא לרבה בר שאול א"ל תני מר מידי בשכיר א"ל תנינא.

ורבנן אימוראי דבתר רבי הוו צריכין טובא להלין ברייתא דמינהון מינפקן כל מילי עמיקתא דאמירן במתניתן בלישנא קייטא וברמזי ובכללי ויוצאין מהן ענפים וחידושין ותולדות. כי לא חבר להון רבי (אלא) עיקרין דילהון ולא פשט דמויי [דאית להון] והוו צריכי רבנן נמי פלפולא וסברא. והוה נמי מינהון מאן דצריכא ליה מילתא וצריך לדמויי מילתא כל מאי דדמי לה ולהביאה בעיקר שלה דאמרינן רב חסדא ורב ששת כד הוו

פגעי בהדי הדדי רב חיסדא מירתע ממתניתיה דרב ששת ורב ששת מירתע מפילפוליה דרב חסדא.

ושבחו רבנן למאן דגמיר (מתניתא) טובא דמגליין [ליה] טעמי תורה דכיון [דגמיר וידע] כמה תנויי תני מילתא דקייט ליה (מר) [ומלתא ד]מרווח ליה (מר) ומלתא דעמיקא במשנה זו ברורה במשנה אחרת. כההיא דא"ר אחא בר' חנינא אר' אמי אר' אסי אר' יוחנן מאי דכתיב כי בתחבולות תעשה לך מלחמה במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות חבילות של משנה קרי רב יוסף אנפשיה ורוב תבואות בכח שור.

ואע"ג דמאן דתני ולא ידע לפלפולי אי זה חדוש ואי זה נולד [אתי מינה] דלא תני [במתניתין] בהדיא ולא ידע לדמויי ולאפוקי עיקר דיליה [ממתניתן] אע"פ כן (הוא) עדיף ממאן דמפלפל וסביר ולא גמר מאי דתני ולא מאי דאמור. [מאי טעמא] דההוא ד[הוה] גמיר יכיל לאורויי הנהו מידהני דשמעינון הלכה למעשה וההוא דסביר לא יכיל מאי טעמא דמאן דלית ליה גמרא מהנפיקינן ליה מסברא אבל מאן דאית ביה גמרא לפום [מאי] דאמור הוא ולא מהנפקינן ליה מגמרא:

והיכא דפליגי אימוראי וסוגיין בעלמא כחד מינהון ותניא בברייתא כאידך עבדינן כההוא דתניא [מתניתין] כוותיה כההיא דאמרינן בשחיטת קדשים רב יצחק בריה דרב יהודה הוה שכיח קמיה דרמי בר חמא שבקיה ואזל לקמיה דרב ששת יומא חד פגע ביה א"ל רמי [בר חמא] ארקפתא נקטן ביד ריחא אתי ליה ליד א"ל משום דאזלת לך לקמיה דרב ששת [הוית לך כרב ששת] א"ל לאו משום הכי [אלא] מר כי בעינא מילתא מיניה פשיט לי מסברא ואי משכחנא מתניתא דפרכה ליה [אמרת לי אי תניא תניא ו]רב ששת כי בעינא מיניה מילתא פשיט לי ממתניתא ואי משכחנא מתניתא דפרכה ליה אמר לי מתניתא ומתניתא היא א"ל בעי מנאי מילתא ואיפשיט לך מסברא דמתניתא בעא מיניה בשל במקצת כלי טעון כל הכלי מריקה ושטיפה או אינו טעון א"ל אינו טעון (מאי טעמא) מידי דהוה אהזאה א"ל והא לא תני בברייתא הכי דתניא בשל במקצת כלי טעון כל הכלי מריקה ושטיפה מה שאין כן בהזאה א"ל אי תניא תניא.

ומשום הכי כי איבעיא להו סיני ועוקר הרים איזה מהן עדיף כדאיצטריך עלמא לרבה דהוא עוקר הרים ולרב יוסף דהוא סיני דהא אמרינן דקרי אנפשיה ורב תבואות בכח שור שלחו להו מתם סיני עדיף דהכל צריכין למרי חיטייא [דזו היא גמרא]. הכין ראה ר' חייא ותרצינון לבריתא [דיליה] דאינון השתא [הנך דר' חייא בלחוד] דמתניין בי רבנן (בלחוד) משום דהנך קמייתא כולהון הוו נפישן טרייתהון ותנייתהון ומאי דאיצטריכו

(ליה) רבנן מינהון אמרינון בגמרא ודקדקו בהו והנפיקו טעמייהו ושארא אשתכח דלא צריכינן להו.

ואע"ג דברייתא דרב ושמואל דהות בבבל דייקא ותריצא דאמרינן בסדר יומא על פר ושעיר הנעשה בחוץ אמר רבא לא משכחת מתרצתא אלא או ר' אליעזר דבי שמואל או ר' עקיבא דתוספתא ואעפ"כ אישתביקא [הא] דבי שמואל (ודזוד מיניה). וכד משכחינן (השתא) נסחי דברייתא לא סמכינן עלייהו דלא (קא) מיתניין ולא ידיענן אי קושטא אינון או לא אלא הנך דר' חייא דלחוד הוו גריסי בי רבנן. ובריתות נמי אחרות דקרי להו (רבנן) קטועות דלאו לאורויי מינייהו כגון הלכות דרך ארץ והגדות [אחרות]:

ותלמוד נמי דשאלתין עלייהו. אפי' ראשוני ראשונים הוה אית להון תלמוד דהא אמרין דהוה אית להו הילכתא דגרסין להון כדאמרינן מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים. ואע"ג דלאו כלהון [גרסי ב]פה אחד [ולשון אחד] אבל הטעמים ידועים הם שהם שוים וכולהון חד. וכל חד וחד מתני ליה לתלמידיה חבורים משונים זה מזה כל חד וחד כדאגמריה רביה. והלכותיהם וטעמיהם שוים אע"פ שגרסתם מחולק זה מזה.

והוו עיקרין דידהו קלים וחמורים וגזירות שוות ופנים של מדרשות. ומנהון שלש עשרה מדות שהיה ר' ישמעאל דורש. ומנהון (נמי) דברים אחרים כגון סירוס מקרא. רבויין ומיעוטין. משמעות דורשין. (דרישת) סמוכים. והקש. שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין. ולמד עליון מתחתון. תפשת מועט תפשת תפשת מרובה לא תפשת. דרישת טעם מקרא. גורעין ומוסיפין ודורשין. יש אם למקרא ויש אם למסורת. (לשון עגה.) נאמר כאן ונאמר להלן. מקרא נדרש לפניו ולפני פניו. אין מקרא יוצא מידי פשוטו. [אין] מוקדם ומאוחר [בתורה]. דברה תורה כלשון בני אדם. רמז. דבר שנאמ' בזה ואינו ענין לו תנהו ענין לחבירו. דבר שחברו מוכיח עליו. דבר שנאמר בזה ובזה ואין ענין לו תנהו ענין לחברו. פרשה שנאמרה ונשנית [לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה.] דון מינה ומינה דון מינה ואוקי באתרה. דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ודברים הרבה כאלה כד הוו אמרי (הנך) ראשונים הילכתאתהון כל חד וחד כדגריס להון אילין מילי הווייין תלמוד דילהון לגלויי טעמי תורה. וכדאמר ר' אבהו אר' יוחנן תלמיד אחד היה לו לר' מאיר וסומכוס שמו שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה מ"ח טעמי טומאה ועל כל דבר של טהרה מ"ח טעמי טהרה.

וכן נמי אית להו אנפא אחרת לתלמוד דידהו למחזי חידושין וענפים ותולדות היכי דיניהון והיכי אנפי דדמוייהון והיכי מהדרינן ענף לעיקר [דילהון]:

ומנא לן דהוה (איית) להון תלמודא דהא על רבן יוחנן בן זכאי אמרו דעד הווייי דאביי ורבא הוה גמיר. ותנן נמי ר' יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון. ות"ר העוסק במקרא מדה שאינה מדה במשנה מדה שמקבלין עליה שכר בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו.

ובתר ד(א) תקין ר' הלכתא [ומתניתן דידיה] הוה (איית להון) תלמודא דהוו מפרשין בה דוקא דמתניתין ופרטי וכללי וטעמי מדרשי. כדת"ר הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד. ואמרינן עלה הא גופא קשיא אמרת בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו והדר אמרת הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד א"ר יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו שבקו כולי עלמא (ל)מתנייתא ואזלו בתר תלמודא. הדר דרש להו (לעולם) הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד. מאי דרש כדדרש ר' יהודה בר' אילעאי הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם הגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להן כזדונות ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ שאפילו זדונות נעשות להם כשגגות. והיינו דתנן ר' יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון.

ותלמוד הוא חכמת הראשונים דסברי בה טעמי משנה דת"ר רבו שאמרו לא רבו שלמדו מקרא ולא רבו שלמדו משנה אלא רבו שלמדו תלמוד איכא דתני רבו שלמדו חכמה ותרוייהו חד טעמא אינון [דקא תני רבו לא רבו שלמדו מקרא ולא רבו שלמדו משנה אלא רבו שלמדו תלמוד] דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר כל שרוב חכמתו ממנו ר' יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו ואמר רבא כגון רב סחורא דאסבר לי זומא ליסטרן:

ולא הוה להון להנן קמאי עד דאיפטר רבי חבור כתוב וגרסי ליה על פה אלא פירושי כתבו ליה דמפרשינן השתא אנחנא (וכיוצא בנו) לתלמידי דילנא [דכולהון גמרין ליה]. והאי כתיב באנפא חדא והאי כתיב באנפי אחרי (כי דחזי) הכי הוו מפרשין משנותהון וקרי להו לפירושיהון תלמוד והוה רויח ליבא ולא צריכין אלא עיקרין. וכד איסתיימא משנה ונח נפשיה דרבי אימעט ליבא ואיצטריכו למלקט תלמודהון ולמיגרסיה ואוסיפו ביה כמה אורחתא אוחרניתא ותקינו ביה הנך ראשוני ראשונים כדאמרינן מנא הני מילי דרשינן [קראי]. ותקינו ביה חידושין ותולדות מלתא מלתא כדמפרשא כי היכי דהוה בימי קדמונים. ותקינו ביה נמי מאי דלא הוו צריכין להו להנך קמאי כגון פירוש דברים עמוקים ד[הנך] קמאי שהיה לבם רחב [לא היו צריכין לפרשם] ונתמעטה אחריהן החכמה. דתנו רבנן משמת ר' אליעזר נגנז ספר תורה משמת ר' יהושע בטלה עצה [וענוה]

ומחשבה ומשמת ר' עקיבא בטלו זרועי תורה ונסתמו מעיינות החכמה והכי נמי הוויא ביומי דר'.

ותקינו בה דקדוקי אחרינ מילתא דבתר מילתא למאי איתנייה ואמרי מכדי הא תנא ליה הא למה ליה למיתנה תו הא. והיכא דלא יכיל לתרוצה אומרינן כאן שנה ר' משנה שאינה צריכה ומפקינן אצרכתא ד[כל] מילתא [ו]מילתא [ואמרינן] מאי קמ"ל. ופרטין פרטי ומדמין דמויי כולהו הלין מילי כד הוו ביומי דר' הוה פריש להו פירושא דכל מילתא למאי הלכתא. ואיצטריכו למילי אחרנייתא דלא הוו צריכין להו קמאי (כגון) היכא דחזא ר' מדעם ולא חזינהו רבנן בתראי פרשוהו כי היכי דלא לסמוך עליה. כגון דסתם [רבי] דברי יחיד [משום] דאיסתבר ליה [הלכתא כוותיה] ולא איסתבר להו לרבנן בתראי. כההיא דמצות חליצה (ודזוד) משום דכדאמר יחיד מילתא וחזי רבי [טעמיה] דהלכתא כוותיה תני ליה סתמא כדאמרינן באלמנה דכתובות הא מני ר' שמעון היא ובמי שמת לענין מקנה משכיב מרע בשבת מתניתן ר' יהודה היא. ובהוציאו לו את הכף נמי מזרז סימן. ורבות כאלה דאמר לך [מני] ר' [פלוני היא ו]איתני ליה ביחידאה [אע"ג דסתמא ר'] לא עבדינן כוותיה.

והיכא דסתים במקום מחלוקת עדיף [טפי]. כההיא דתנינן החליצה והמיאונין בשלשה דמפרשא במצות חליצה. אי נמי דתני ליה למימרא דיחידאה בלשון חכמים כי היכי דלעבדון כוותיה דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ראה רבי דבריו של ר' מאיר באותו ואת בנו ושנאן בלשון חכמים ו[ראה] דבריו של ר' שמעון בכסוי הדם ושנאן בלשון חכמים.

ומהכא (נמי) גמרינן דסתם ר' מאיר לאו דיליה הוא דיחידאה הוא אלא דרבותיה הוא מר' עקיבא רביה. והילכך כדידע ר' דהאי מימרא דר' מאיר באותו ואת בנו דריבוותיה הוא קתני לה בלשון חכמים. וכי היכי דשיאור ישרף תנן חכמים אומרים זה וזה האוכלו חייב כרת ולא תנייה בשמיה [דר' מאיר] דפליג עליה דר' יהודה [כי היכי] דלא ליטעי ונימא [כי] סוגיין [דעלמא] דר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה והלכה כר' מאיר. דאמר רבא מאי טעמיה דר' מאיר אין לך כל סדק וסדק מלמעלה וכו' ותניא נמי הכי.

השתא אתו רבנן אמוראי של התלמוד ומפרשין אילין מילי היכא דחזו כדחזא רבי ומגליא להו מילתא דהלכה כאותו היחיד. והיכי דלא חזו כדחזא ר' ולא מגליא להו מילתא כההיא דהמביא דמס' יום טוב אמר ר' יהודה אמר שמואל אין מביאין עיצים אלא מן המכונסין שבקרפף ומקשינן והא אנן תנן מן הקרפף ואפי' מן המפוזר תיובתא דשמואל ומפרקינן מתניתא יחידאה היא ואישתכחא לה (נמי) סיעתא מן ברייתא.

והיכא דמשכחינן במתניתין מילתא משבשת וצריכא למיסם מינה מידי דאית בה קושיא ולא סליק אמרינן סמי מיניה כך וכך כי הנך דאותו ואת בנו דאמרינן א"ר חייא א"ר יוחנן פרת חטאת אינה משנה עגלה ערופה אינה משנה. אלמא [אי] קשיא מתניתא ולא סלקא מברייתא ואף מסברא דחינן מתניתא כולה. כי ההיא דתנן בטהרות מסרק של פשתן שניטל שיניו. ואמרינן בהחולץ ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו זו אינה משנה ולא עבדינן כוותיה ממאי דמיסיימי דווקני וכו'.

ואי צריכא מתניתא לחסורה מחסרינן לה [ואי צריכא לתרוצה מתרצינן לה] ואי אית בה במתניתא שבשתא ובריייתא עדיפא מינה מבררינן לה למילתא. כדתנן ב"ש אומרים לא ימנה ישראל עם הכהן על הבכור וב"ה מתירים ואפילו גוי ואמרינן עלה בגמרא ב"ה דמתני' ר' עקיבא דברייתא היא הלכה כר' עקיבא דברייתא דאמר ר' עקיבא אפי' זרים אבל גוים לא.

ואי פליגי תנאי אמרינן במאי קמיפלגי [ואמרינן] טעמא ד[כל] חד וחד מנהון ומחפשינן על ברייתא דשכיחא לברורה למילתא או למפשט מנהון ההוא בעיא ואמרינן להו (מכל) היכא דמשכחינן להו. כההוא דהשולח במס' גיטין דאמר ליה ר' ירמיה לר' (זירא) [זריקא] פוק עיין בה במכילתיך.

ומידק דייקינן בהו ומסקינן חדא חדא לטעמיה להלכתיה וחדא חדא מאן אמרה ואליבא דמאן נינהו לבד מן פלוגתא דאמוראי. וקושייהון ושינוייהון ותיובתיהון ופירוקיהון ודחייתהון ואוקמתיהון (ואנדפתהון ואתמהתון) ולאפושי ולמיכתב אורחי דתלמודא דנפישי טובא.

והכין הוה בעדנא דרבנן קמאי כדמפרשנא [אנחנא] השתא פירושי [דילן ו]כל חד וחד מן רבוותא כדחזי ומגמר לכל חד מן תלמידה לפום [מאי] דצריך ולפום [מאי] דיכיל מנהון [איכא דאמרי להו] ראשי פרקים ועיקרין ושארה מבין מדעתו. ומנהון [איכא ד]צריכי למפשט ולמרווח להון ולדמויי להון דמויי.

והא אמרינן (ד)עד דאיפטר [רבי] גמריהון [דכולהו תלמידי] כל [חד וחד] תלמיד לפני רבו הוה וקמי דאיתריץ מתני' כל חד וחד תלמודו לפי משנתו הוה ובתר דאיתרצה כל יומי דר' לכל חד וחד פשיט [להון רבי] מתניתין וגמר להו טעמי הלכתא דיליה ובתר דנח נפשיה דר' איצטריכו למלקטיה ולמגרסיה [מ]פה אחד [ולשון אחד].

ובתר רבי הוו (איכא) תנאי מן התם כגון ר' נתן ור' שמעון ור' גמליאל בניו. ומן הכא כגון ר' יאשיה דמן הוצל. מיהו לא תני מידי ממתניתין אלא ההוא דהוה תנאי קמי הכי כדמפרש בספרו של אדם הראשון רבי ור' נתן סוף משנה. והוו נמי רבנן אחריני דאיתנהו

תנאי ואימוראי כגון ר' חנינא ור' ינאי (התם) ורב (הכא) דהוו תלמידי דרבי וגמרי מרבי ור' חייא. דאמרינן א"ר יוחנן נהירנא כד הוינא יתבין אחורי שבע עשרה שורין אחורי דרב ורב קמיה דרבי והוו נפקין זקוקין דנור מפומיה דר' לפומיה דרב ומפומיה דרב לפומיה דרבי ולא הוה ידענא מאי הוו קאמרי. ובכמה דוכתי אמרינן רב תנא הוא ופליג. ו[הוו נמי] רבנן [אחריני דהוו] אמוראי בלחוד כגון שמואל ור' שילא ורבה בר בר חנה ורב כהנא קמא ורב אסי. וביומיהם בסופם רב אדא בר אהבה ורבה בר אבוה זקיננו ומן דבית נשיאה הוא דאנחנא נקיטנא (מרבנן) בקבלה דמן בית נשיאה אנחנא ומזרעיה דרבה בר אבוה.

ובתר [הכי הוה] ר' חנינא התם ור' ינאי ור' יוחנן וריש לקיש ור' יהושע בן לוי ור' אלעזר דהוה שמעיהון ושמעא דרב ושמואל בבבל ואפי' הכי חכמה בבבל הוה נפישא טפי. ובתר דריהון רב נחמן ורב יהודה ורב הונא ורב חסדא ורב ששת בבבל ורבנן אחריני דהוו סלקין ונחתין [כגון עולא ור' חייא בר אבא ור' שמואל בר נחמני. ורבנן דהתם די סליקו מהכא ר' אמי ור' אסי ובתר הכי רבה ורב יוסף בבבל. ורבנן דהוו סלקין ונחתין] כגון ר' אבא דהוא יתר (הנך) ראשונים ור' יצחק נפחא ור' זירא ור' ירמיה ור' אבהו ור' חנינא בר פפי. ובתר הכי אביי ורבא. ונפיש שמדא בארץ ישראל ואמיעיטא הוראה תמן טובא ונחית מן דהוה תמן מן בבלאי כגון רבין ורב דימי וכולהו נחותי דנחיתו להכא.

ובכל דרא ודרא מן אילין דרי הוה אית להון שמעתתא דגרסי להון רבנן ומסדרין להון תדיר תדיר. כדאמרינן ר' חייא בריה דרב אבא הוה מהדר תלמודיה (קמיה דר' יוחנן) כל תלתין יומין. (ואמרינן נמי. ר' ששת מהדר תלמודיה כל תלתין יומין). ומיתלי בעברא דדשא ואמר חדאי נפשאי חדאי נפשאי ליך קראי ליך תנאי. והני שמעתתא דהוו גרסי להון כולי עלמא כל רבה [ורבה] מפרש להו לתלמידה פירושי אחריני ודקדוקי יתירי ומחדשין נמי דעבדי עובדי בבעיי דבעו מיניה ושקלי וטרו [והוו להו פלוגתא] בין [כל] חד [וחד] לבר זוגיה.

ואתא דרא אחרינא ואיתמעיט לביא והנך מילי דהוו פשיטין להון לראשונים ופרשו להון לתלמידיהו [והוו] כגון הנך פירושי דלא צריכי כולי עלמא למיגרסינהו ולמקבעינהו בגמרא הוו השתא בההיא דרא ספיקי וצריכין למקבעינהו [בגמרא ו]בגירסא ואמרין להון [יתהון] במתיבתא וקבעין ליה בגמרא וגרסי להו [כולהו] רבנן. כדאמרינן גבי עירוב שנתנו באילן יתיב ר' חייא בר אבא ור' אסי ורבה בר נתן ויתיב רב נחמן גבייהו ויתבי וקאמרי האי אילן דקאי היכא אילימא דקאי ברשות היחיד וכו' ואמרי' בסיפא אמר להו

רב נחמן יישר וכן אמר שמואל אמרו ליה פתריתו [נמי] בה כולי האי אמ' להו אתון נמי (קא) פתריתו בה טובא הכי קאמינא לך קבעיתו לה נמי בגמרא.
וכל דרא דבתר דרא ממעיט ליבא. דאמרינן אמר ר' יוחנן ואנו לבנו נקב במחט סדקית ואמר אביי ואנן כסיכתא בגודא לגמרא ואמר רבא ואנן כאצבעתא בקירא לסברא ואמר רב אשי ואנן כאצבעתא בברזא לשכחה. וכמה דאימעיט ליבא ואיתילידו ספיקא (הנך) פירושי הראשונים דלא הוו קביעין [בימיהון] מקבעין [השתא] ומגרסין ועובדי דעבדי [הנך רבנן קמאי] מיתנו [השתא בגמרא.]
[ו]אי כולהו מרבנן שמעוה למילתא ואמרוה כחדא וליכא [מאן] דקדים (שמעה) ואמרה מיתאמרא סתמא כגון אמר פלוני ואי חד [הוה] קדים דשמעיה ואמרה מתאמרא משמיה א"ר פלוני. דאמרינן עולא איקלע לפום בדיתא אמר ליה רב יהודה לרב יצחק בריה זיל אמטי ליה כלכלא דפירי וחזי היכי מבדיל אזיל שדריה לאבייי כי אתא א"ל המבדיל בין קדש לחול הוא דאמר אתא וא"ל לאבוה אנא לא אזלי לאבייי [הוא] דשדרית ואמר [לי] המבדיל בין קדש לחול הוא דאמר אמר שררותיה דמר ורבנותיה דמר גרמא ליה למר דלא מיתאמרא הלכתא משמיה.
וכמה דדייק חכם ואמר שמעתתא מפומיה דרבה ולאו מפומיה דאחריני טפי עדיף שמעתתיה. דאמרינן אמר רבי נחמן בר יצחק קבעה עולא לשבשתיה כר' בנימין בר יפת תהי בה ר' זירא. וכי מה ענין ר' בנימין בר יפת אצל ר' חייא בר אבא. ר' חייא בר אבא דייק וגמיר שמעתתא מפומיה דרביה ור' בנימין בר' יפת לא דייק. ועוד דכי אמר מפומיה דחד רבה טפי עדיף. דקאמרינן כי סליק ר' זירא אכל מוגרמתא דרב ושמואל אמרי ליה ולאו מאתריה דרב ושמואל את אמר להו מאן אמרה יוסף בר חייא. יוסף בר חייא מכולי עלמא גמיר שמע רב יוסף ואיקפד אמר [ליה] אנא מכולי עלמא גמירנא אנא מרב יהודה גמירנא דאפילו ספיקי דגברי גריס דאמר רב יהודה אמר ר' ירמיה בר אבא ספק משמיה דרב ספק משמיה דשמואל שלשה מתירין את הבכור במקום שאין מומחה.
והיכי דכולהו רבנן קא אמרי חדא מילתא אמרי ליה כדי באילין מיליא בסוף תלמוד אדרא דבתר דרא [הוה מיתמרא] דכל דרא ודרא קבעין ביה [בתלמודא] מילי מן ספיקי דמיחדשן [להו] ומעשים ובעיי [דמתבעו להו]. כי ההיא דמסכת סנהדרין דאמרינן רב כהנא ורב ספרא תנו סנהדרין בי רבה פגע בהו רמי בר חמא אמר להו ומאי אמריתו בסנהדרין דבי רבה אמרן ליה ומאי אמרינן בסנהדרין גרידתא וכוליה שמעתא.
ו[דקי] נמי דוקיי והויי דמוסיפין ומחדשין רבנן בתראי ולאו (מאי) דלא הויין ידעין ליה רבנן קמאי אלא דשבקינהו לדרא [דאתי] בתריהון לאגדוריה בהו ולא איצטריך עלמא

להו בימיהון. כדתנו רבנן העיד ר' יהושע בן זריז בן חמיו של ר' מאיר לפני רבי על ר' מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי בית שאן כולה על ידו חברו עליו אחיו ובית אביו אמרו [לו] מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהג בו היתר דרש להו מקרא הזה וכיתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההם היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן אפשר בא אסא ולא ביערו בא יהושפט ולא ביערו והלא כל ע"ז שבעולם אסא ויהושפט ביערום אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו אני גם כן מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו. מכאן לתלמיד חכם שאמר דבר הלכה שאין מזניחין אותו ואמרי לה אין מזיחין אותו ואמרי לה אין מזחיחין אותו. מאן דאמר אין מזניחין אותו דכתיב כי לא יזנח לעולם יי' ומאן דאמר אין מזיחין דכתיב ולא יזח החשן ומאן דאמר אין מזחיחין דתנן משרבו זחוחי הלב רבו מחלוקת בישראל:

וזאת התשובה למאי דאמריתו מאי טעמא שבקו קמאי רובא לבתראי דאי משכחיתון דבר מופלא דאמרוהי בתראי קמאי שבקוהי להון לאתגדרי בהון ולאנפושי נמי באילין מילי דאיתוסף בה תלמוד אדרא דבתר דרא דטובא איכא. כדאמרינן (אמר ר' אמי) שבע מאה בעיי (הוה) בעא דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר ואמר רבא גברותא למבעי בעיי והא בשני דרב יהודה כולה תנייה בנזיקין הוו ואלו אנן קא מתנינן ארבעה סדרי ואילו רב יהודה כד הוה מטי (גבי) האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי ליה זתים שכבשן בטרפיהון טהורים אמר הוייא דרב ושמואל קא חזינא [הכא] ואילו אנן קא מתנינן תליסר מתיבתא ואלו רב יהודה כד הוה שליף מסאניה אתי מטרא ואלו אנן קא מצערינן נפשין וליכא דמשגח בן אלא קודשא בריך הוא ליבא בעי:

ולפום הכי איתוספא הוראה דרא דבתר דרא עד רבינא ובתר רבינא איפסיקא כדחזא שמואל ירחינאה בסיפרא דאדם הראשון דהוה כתיב ביה רב אשי ורבינא סוף הוראה. ובתר הכי אע"ג דודאי הוראה לא הות הוו סבוראי דמפרשי פירושי דמקרבי להוראה. ואיקרו הני (רבואתא) רבנן סבוראי וכל מאי דהוה תלי וקאי פרשוה. כגון רב ריחומי ורבה ורב יוסף ורב אחא מבי חתים דאמרינן בהמביא גם ממדינת הים וצקלג וכו' ובי חתים היא עיר בסביבי נהרדעא. ורב רבאי מרוב כדמפרש במס' סנהדרין דאמר רבי היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה (בכוס של יין) כדי שתטרף דעתו עליו משום שנאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש ותנא נשים יקרות שבירושלם היו מתנדבות אותן משלהן ובעינן ואם אינן מתנדבות משל מי תני רב רבאי דמן רוב מסתברא משל צבור משום שנאמר תנו. וגם רוב עירו של רב רבאי היתה בסביב ישיבות נהרדעא. ואמרי רבנן ד[רב רבאי] גאון הוה ואוריך שני טובא. וכמה סברי איקבעו בגמרא דאינון מרבנן

בתראי כגון רב עינא ורב סימונא נקטינן מן קמאי דגמרא דהאשה נקנית [דתנינן ברישא מנא הני מילי וכו'] עד בכסף מנא לן. כולהו אינך קושיי ופירוקי דמתרצי בגמרא רבנן בתראי סבוראי תרצינהו וקבעינהו (ודזוד מינה נמי):

ודכתבתון כיצד נכתבה המשנה ונכתב התלמוד. תלמוד ומשנה לא איכתיבו אלא תרוצי הוו מתרצי וזהירין רבנן למגרסינהו על פה אבל לא מנוסחי דכתיבי. דאמרינן דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב שנא' [כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית וגו'] אלה אתה כותב ואי אתה כותב הלכות:

ודבעיתון רבנן סבוראי היאך נסדרו אחרי רבינא ומי מלך אחריהן מאותו זמן ועד עכשיו. חזינא לפרושי לכון עיקרא דהא מילתא והיכי הוה רשונאתיה דישראל מקדם והיכי איפליגו תרתין מתיבתא משום דאית ביה מילתא שבשתא: [הוו יודעים ד]מעיקרא כד גלו ישראל בגלות יכניה והחרש והמסגר וכמה נביאים עמהם אייתינהו לנהרדעא ובנו (התם) יכניה מלך יהודה וסיעתו [בי] כנישתא ויסדוהו באבנים ועפר שהביאו עמהם מבית המקדש לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו וקריוה [להה]יא בי כנישתא בי כנישתא ד]שף ויתיב [והיא בנהרדעא] כלומר שנסע [בית ה]מקדש וישב כאן. והות שכינה עמהון כדאמרינן בבבל היכא שריא שכינה רב אמר בבי כנשתא דהוצל ושמואל אמר בכנישתא דשף ויתיב ולא תימא הכא ולאו הכא אלא (אימא) זימנין הכא וזימנין הכא אמר אביי תיתי לי דכי מרחיקנא פרסה התם מצלינא. והדא כנישתא דהוצל קרובה היא לבית מדרשו של עזרא הסופר ולמטה מנהרדעא היא.

וכיון שעלו עזרא וזרובבל והגולה מבבל ובנו בית המקדש והוו שם ראשי סנהדרין כגון שמעון הצדיק ואנטיגנוס איש סוכו ושאר אותן הזוגות ורובן מבבל היו עולין. והלל הזקן היה עולה עמהן ואע"פ כן היו מרביצין תורה הכא והוו להו ראשי גליות מבית דוד אבל ראשי מתיבתא [וסנהדרין] לא הות בהון דהדא מילתא קא אמרין דלא הוו אלא מן המקום אשר יבחר יי'.

ועד דאיפטר רבי בריש גלותא הוו נהיגין בבבל ולא בראשי מתיבתא ונשיאים דאינון ראשי סנהדרין בארץ ישראל [הוא דהוו] כדמפרש באבות עד הלל ושמאי. ובתר הלל שמעון בנו. ובתריה רבן גמליאל הזקן בנו. ובתריה רשב"ג קמא דאיקטיל קמי חרבן הבית ור' ישמעאל בן אלישע [היה] כהן גדול. ואילין ד' דרי הוו בכלל [הני] מאה שני דאמרינן ביציאות השבת הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה.

ובתר רשב"ג דאיקטיל בהרוגי מלכות הוה רבן יוחנן בן זכאי והוא הוה בעדן חרבן הבית ואפקוהו לות אספסינוס קיסר וביקש ממנו שושילתא דרבן גמליאל ויבנה וחכמיה. וכד שקט רבן יוחנן בן זכאי ורבנן ביבנה תקינו להו עשר תקנות. דתנן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי. ובתריה רבן גמליאל בנו של רשב"ג [הזקן] שנהרג [עם עשרה הרוגי מלכות ואותו רבן גמליאל בנו] היה נשיא ביבנה ור' יהושע אב ב"ד וכיון דצעריה לר' יהושע תלתא זימני עברוה ואוקמוה לר' אלעזר בן עזריה דהוה עשיר והוא עשירי לעזרא הסופר והדר [פייסיה ו]אהדרוה לרבן גמליאל ולא עברוה לר' אלעזר בן עזריה אלא רבן גמליאל תרתי שבתא ור' אלעזר בן עזריה חדא שבתא כדמפר' בגמ' דתפלת השחר. ובתריה ר' שמעון בנו [אבי ר' היה נשיא]. ובתריה רבי בריה שהיה בציפורי ובבית שערים:

וביומי דר' הוה רב הונא קמא ריש גלות בבבל והיינו דאמרינן בעא מניה ר' מר' חייא כגון אני מה אני בשעיר אמר ליה הרי צרתך בבבל [ומנו רב הונא] ומתני רב ספרא דהכי אמר ליה התם שבט והכא מחוקק. דתניא לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את העם במקלות ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל [שמלמדין תורה ברבין]. אלמא דהני דבבבל עדיפי [טפי] הואיל ושבט אינון:

וביומיה דרבי נח נפשיה [דרב הונא בבבל] ומפרשי רבנן בתלמוד ארץ ישראל שהיה רבי ענו ביותר והיה אומר [רבי] כל מה שיאמר לי אדם אני עושה חוץ ממה שעשו זקני בתירא לזקני [הלל] דשדין גרמיהון [מנשיאותיה] ומנוניה. ואי סליק רב הונא ריש גלותא להכא אנא מותיב[נא] ליה לעיל מינאי דהוא משבט יהודה ואנא משבט בנימין דהוא מן רברביא דיהודה מדובריא ואנא [מן רקתא] מנוקבתא חד זמן עייל ר' חייא רבה לגביה אמר ליה הא רב הונא לבר. נתכרכמו פניו של רבי אמר לו ארונו בא אמר ליה רבי לר' חייא פוק חזי מאן בעי לך לבר נפק ולא אשכח בר נש וידע [רב חייא] דכעס עליה רבי ונהיג נזיפותא בנפשיה תלתין יומיין [ולא עייל לגביה דר' תלתין יומין א"ר יוסי בר' בון בהילין תלתין יומין יליף רב מיניה כל כלליא דאורייתא].

ואתמני בתר רב הונא בבבל מר רב עוקבא והוה בהדיה שמואל דאמרינן שמואל ומר עוקבא כד הוו (יתבי) גרסי הוה יתיב מר עוקבא קמיה דשמואל בד' אמות [דיליה]. וכד הוו (יתבי) בדינא הוה יתיב שמואל קמיה דמר עוקבא בארבע אמות [דיליה]. ואמרינן אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא רישך בקרירי ורישא דרישך בחמימי הא מר עוקבא ובית דינו קיים וכתיב בהו כה אמר יי' בית דוד דינו לבקר משפט:

וביומיה דרבי נחית רב לבבל בשנת תק"ל שנה למנין [מלכות] יון דרגילנא ביה. והוה הכא ר' שילא רישא בי רבנן [בתר ר'] והוה מיקרי ריש סידרא בבבל רישא דרבנן דאמרינן רב איקלע לאתריה דר' שילא קם עליה באמורא. וכד נח נפשיה דר' שילא הוו רב ושמואל [הכא] ואדבריה רב לשמואל [מקמיה] ולא איצטבי רב למהוי רישא עליה ולאותובי לשמואל קמיה ואף שמואל לא איצטבי למהוי רישא עליה דרב ולאותובי לרב קמיה דהוה קשיש רב משמואל טובא כההיא דאמרינן בגמרא דמרובה רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן רב לא עייל מקמיה דשמואל שמואל לא עייל מקמיה דרב אסי ורב אסי לא עייל מקמיה דרב [אמרי] מאן נטרח. נטרח שמואל ונטרח רב. שאני שמואל דאדבריה רב מקמי' משום ההוא מעשה דלטייה.

ומשום הכי שבקיה רב לשמואל בנהרדעא דהוה דוכתיה והוא מקום התורה ואיתרחק לדוכתא דלא הוה (אית) ביה תורה והוא סורא דהיא מתא מחסיה. והוו ישראל נפישי התם ואפי' איסור והיתר לא [הוו] ידעי ואמר [רב] איתיב הכא כי היכי דלהוי תורה בהאי דוכתא. כי ההוא מעשה דמפרש בכל הבשר רב בקעה מצא וגדר בה גדר וכי איקלע לטטלפוש אגמרינון ואורינון איסור כחלי ואיקרי ריש סידרא. דקאמר ליה ר' יוחנן לאיסי בן היני מאן ריש סידרא בבבל אמר ליה אבא אריכא. איקיים [ביה] חלמא דחזא ליה ר' חנינא דזקפיה התם כי היכי דמפורש בפרק יום הכפורים.

וקנייה רב לגנותא דבי רב בצורתא דהויא נכסי הגר וכניף [התם] תלמידי טובא ורבץ שם תורה [הרבה] וקבע שם ב"ד. והיו [בבבל] שני בתי דינין גדולים חד בנהרדעא דהוה כבר וחד בסורא דקבעיה רב והיינו דאמר שמואל לא כתבינן פרוסבולא אלא או בבי דינא דסורא או בבי דינא דנהרדעא. והויין להו לרב ושמואל תרתין מתיבתא דאמרינן בהמביא גט ממדינת הים. בבל רב אמר הרי היא כארץ ישראל לגיטין ושמואל אמר כחוצה לארץ ופשטי' כיון דרב סבר דאיכא מתיבתא משכח שכיחי ושמואל סבר מתיבתא בגרסייהו טרידי. ולפרקים הוו חזו רב ושמואל אהדדי:

ושכיב רב בשנת תקנ"ח ונהג שמואל בתריה לחודיה שבע שנים והויא חדא מתיבתא. וכמה דהוה קיים רב הוה כתיב [ליה] ר' יוחנן לקדם רבנו שבבבל ובתר דנח נפשיה דרב הוה כתיב ליה ר' יוחנן לשמואל לקדם חבירנו שבבבל אמר [אכתי] לא ידע דאנא רביה כתב ושדר ליה עיבורא דשתין שנין. אמר אכתי חושבנא בעלמא [הוא דידע] כתב ושדר ליה טעון תליסר גמלי ספק טריפאתא אמר [שמעת מינה] אית לי רבה בבבל איזיל ואחזיה.

ושכיב שמואל ונח נפשיה בשנת תקס"ד והוו תלמידיה רב נחמן בנהרדעא ורב יהודה בפום בדיתא ורב ששת בשלחי. ובשנת תק"ע אתא פפא בן נצר ואחרבה לנהרדעא ואזל רבה בר אבוה זקננו לשכנציב ולשלחי ולמחוזא. והוה התם רב יוסף בר חמא אבוה דרבא ורבנן דילן בפום בדיתא דמן יומא בית שני הוה עיקר גולה. כדתנן עד שרואה את (כל) הגולה לפניו כמדורת אש ואמר אבייי [גולה היא] פום בדיתא.

ובתר שמואל מלך רב הונא דהוה מן בני נשיאה וארבעין שנין מלך ורבץ תורה הרבה. דאמרינן כד הוו מפטרי רבנן מבי רב הונא הוו פיישי תמני מאה רבנן ורב הונא הוה דריש בתליסר אימוראי כד הוו מפטרי רבנן מבי רב הונא ונפצי גלימייה הוה סליק אבקא ומכסי ליה ליומא. ואמרי (לה) במערבא קמה לה השתא מתיבתא דרב הונא בבלאה. וכדאמרינן בפרק הבא על יבמתו ר' אבא בר זבדא ורב ששת ור' חלבו ורב גדל ור' אחא בר חנינא כולהו איתעקרו מפרקיה דרב הונא אמר ר' אחא בר יעקב שתין סבי הוינן וכולהו איעקרו מפרקיה דרב הונא לבר מינאי דקיימית בנפשאי והחכמה תחיה בעליה. וביומיה דרב הונא שכיב ר' יוחנן בארץ ישראל ואמרינן דתמנין שנין מלך ר' יוחנן בארץ ישראל בתר ר' חנינא דהוה בתר ר' אפס דהוה בתר רבנו הקדוש כדמפרש בפרק הנושא. ובשנת תק"ץ איפטר ר' יוחנן ור' אלעזר בשתא חדא ומלך ר' אמי ואגבר רב הונא טובא דהוה מבי נשיאה ורב יהודה בפום בדיתא ותלמידיה קמיה והוה מתחזי ליה לרב הונא לפרקים. ורב נחמן בשלחי ובמחוזא עם רבנן דנהרדא. ולא אשכחינן דהוה עייל [רב נחמן] לקמיה דרב הונא אלא כבני זוגי דבכמה דוכתאי אמר רב נחמן הונא חברין [מוקי' לה במלה אחרי].

ובית מדרשו דרב הונא קרוב למתא מחסיא הוא ורב חסדא חבר היה לרב הונא ובסורא הוה. ובשניה דר' הונא בנייה רב חסדא לבי רב בשנת תר"ד. ושכיב רב הונא בשנת תר"ח ואסיקו לארונו לארץ ישראל כי היכי דמפרש באלו מגלחין היכי זקפיה רב חגא לארונו בקברו של ר' חייא. ואמרינן התם האי דלא מענשי דבי ריש גלותא משום דזקיף ארונו דרב הונא. וחיה רב יהודה אחריו שתי שנים וכולהו רבנן אתו לקמיה לפום בדיתא.

ובתר דשכיב רב יהודה בשנת תר"י שנה מלך רב חסדא בסורא עשר שנין ושכיב בשנת תר"כ שנה. ורבה ורב יוסף דהוו בפום בדיתא בהדיה דרב יהודה כל חד וחד אמר ליה לבריה מליך את ולא קבילו על נפשייהו רבנות למהוי (הוא) רישא כדמפרש בסוף מסכת הוריות ובסוף מסכת ברכות דרבה ורב יוסף איצטריכא להו שעתא ושלחו מתם רב יוסף קדים דהוא סיני והכל צריכין למרי חיטיא ואפי' הכי לא קביל [עליה] רב יוסף דאמרי (ליה) כלדאי לאימיה דמליך רב יוסף תרתין שנין ופלגא ומלך רבה עשרין ותרתין [שנין]

ומלך רב יוסף [בתריה] תרתין שנין ופלגא וכיון דכל חד [וחד] מדחי לגבי חבריה קמת מילתהון והוה אזיל רבה לגבי רב חסדא לסורא כמה שני. ובסוף יומיה דרב חסדא כד חזא רבה דאיצטריכא ליה מילתא טובא בפום בדיתא קביל עליה רשונותא ומלך עשרים ותרתין שנין ושכיב בשנת תרל"א. ושמענא מן רבוותא (דמתיבתא) דילנא דהנהו שני דבתר רב יהודה דלא קביל רבה רשואניתא מלך רב הונא בר חייא בפום בדיתא והוה ליה התם (השתא) מדרש גדול:

וכד שכיב ואיצטריכא ליה מילתא לרבה [למהוי רישא] קביל עליה רשואנותא [כי היכי] דלא תבטל תורה במתיבתא דפום בדיתא דרובא דרבנן וישראל הוו התם. [ומלך] רבה דהוא רבה בר נחמני [בפום בדיתא ורבץ שם תורה הרבה]. ובשמדא דאורייתא נח נפשיה דאכלו ביה קורצא דקא מבטל תליסר אלפי גברי ירחא בקייטא וירחא בסיתוא דאינון תרי ירחי דכלה אדר ואלול וערק מן פריסתקא לאגמא ושכיב התם ונפל פתקא [מן שמיא] בפום בדיתא רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה וכל המעשה כלו כמו שמפורש בגמ' דהשוכר את הפועלים.

ובאילין שנין [דהוה רבה בר נחמני בפום בדיתא] רבה בר חייא הוה מרבץ תורה בסורא. ובתר רבה [בר נחמני] מלך רב יוסף בפום בדיתא תרתין שנין ופלגא ושכיב בשנת תרל"ד. ובתריה מלך אביי תליסר שנין ושכיב בשנת תרמ"ט שנה. והכי מפורש בפרק הניזקין האי שיפורא מעיקרא [הוה] בי רב יהודה ולבסוף בי רבה ולבסוף בי ר' יוסף ולבסוף בי אביי כלומר דהני הוו רישי מתיבתא ושיפורא היא קופה דרבנן דמתיבתא [דמאי] דאתי להו מישראל [מותבי בגווה] כדתנן בשקלים שלש עשרה שופרות היו במקדש וכתוב עליהן תקלין חדתין ותקלין עתיקין.

ובתר אביי מלך רבא במחוזא דמן פום בדיתא הוה כדמפרשינן בהרואה בר הדיא מפשר חלמין הוה וכו' עד כי נח נפשיה דאביי ואתא מתיבתא לקמיה ורבנן דכולי עלמא איכנפו לקמיה. ואע"ג דמכי נח נפשיה דרב חסדא לא הוה גאון בסורא (אלא) מיהו מלכותא דרבא טפי הוי נפישא והוה שליט [טובא] ואיתקיים ביה ברכתא דרב יוסף דאמרי' בהוציאו לו את הכף רבא כד הוה מפטר מבי רב יוסף (הוה) מסגי ואזיל לאחוריה ומנקיף ליה לכרעיה עד דמלא סקופתיה דבי רב יוסף דמא אתו אמרו ליה לרב יוסף אמר ליה תהא רעוא דתירום רישך אכולה כרכא. ושני מלכותא דרבא הוו ארביסר שנין ושכיב בשנת תרס"ג ובכולהו אילין שנין [דרבא] לא הוה אלא חדא מתיבתא בפום בדיתא. ובתר (דשכיב) רבא איפלגן תרתי מתיבתא. ומלך רב נחמן בר יצחק בפום בדיתא ארבע שנין

ושכיב בשנת תרס"ז. ורב פפא [הוה] בנרש קרוב לסורא מלך תשסרי שנין ושכיב בשנת תרפ"ז שנה.

ובתר רב נחמן בר יצחק מלכו בפום בדיתא כמה גאונים רב חמא בפום בדיתא ושכיב בשנת תרפ"ח והיינו דאמרינן בפ' כל הנשבעין ההוא דיינא דעבד בר' אלעזר הוה ההוא צורבא מרבנן התם אמר (ליה איזיל) אנא (למתיבתא ו)מייתינא איגרתא [ממערבא] דלית הלכה כר' אלעזר אתא לקמיה דרב חמא ואמר ליה (האי) דיינא דעבד כר' אליעזר עבד.

ובתריה מלך רב זביד בפום בדיתא ושכיב בשנת תרצ"ו. ובתריה מלך רב דימי מנהרדעא ושכיב בשנת תרצ"ט שנים. ובתריה מלך רפרם ושכיב בשנת תש"ו שנים. ובתריה מלך רב כהנא ושכיב בשנת תשכ"ה שנים. ובתריה מלך רב אחא בריה דרבא ושכיב בשנת תש"ל שנים. ובכולהו אילין שני מבתר רב פפא הוה רב אשי גאון במתא מחסיא וסתריה לבי כנישתא דבי רב ובנייה כדאמרי' בהשותפין ועבד (בה) כמה תקנתא שפירתא וקבע להו רגלי ותעניתא דלא הוויין אלא לרישי גלואתא ובנהרדעא ושוייה לריגלא דריש גלותא בגווה הואיל והוא מפליג ונפישא תורתו וגדולתו:

והונא בר נתן דהוה ריש גלותא בהנהו יומי ומרימר ומר זוטרא דהוו בתריה כלהו היו כייפין ליה לר' אשי ושוינהו לרגליהון במתא מחסיא דאמרינן אמר רב אחא בריה דרבא אף אנו נאמר מימות ר' ועד ר' אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. והא הוה הונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לר' אשי וכיון דאתקינו רגלי דרישי גלוותא [במתא מחסיא] והוו צריכי רשואתא דפום בדיתא למיזל תמן בשבת לך לך [דההוא שבתא] דהוה ריגלא דרישי גלוותא ואיקבעו רובא דרישי גלוותא למיזל התם.

ובמה דעבד רב אשי לא בטילא בתר כן כדבטילא בשנייה דרב יהודה ורבה ורב יוסף ואביי ורבא [דלא הויא] אלא [חדא מתיבתא בפום בדיתא ובתר רב אשי] הוויין תרתי מתיבאתא. והיינו דאמר רב אשי אנא עבדי לה למתא מחסיא דלא חרבה. ובכל שתא ושתא כד הוי ריש גלותא [במתא מחסיא] דקבע ריגלא בבי רב אזלין קמיה רשוותא ורבנן בפום בדיתא.

והכין נהיגא מילתא הדין עד שיעור מאתן שנין מן השתא הואיל והוה (אית) להון לרישי גלוואתא מרות קשה ושולטנותא רבתא בימי פרסיים ובראש ימי ישמעאלים (נמי) דהוו זבנין ליה לריש גלותא בדמים גדולים. והות בהון מאן דמצער רבנן טובא ומעיק להו. ואבהתא דילנא דבי נשיאה אינון מיהו הוו שבקי כל הני אורחא [בישתא] דנשיאות ועיילי בדרבנן דמתיבתא למיבעי ענוה ושפלות ונמיכות ולא מבני בסתנאי אנחנא אלא מקמי הכי עיילי זקננו בדרבנן דמתיבתא.

וכיון דהוו שליטין [הני] נשיאים לא הוו יכלין רשואתא לאימנועי מלמיזל קמיהון ברגליהון. ובאמצע ימי ישמעאלים בימי דוד בן זכאי הנשיא אישתפלו מן שולטנותא דמלכא ולא אזלו רשואתא דפום בדיתא בתריהון אלא כדניחא להו לנשיאים למהוי להו ריגלא בפום בדיתא אזלין להתם וקבעין [ליה]. והשתא לא אשתייר מכולהון דבי נשיאה (במתא מחסיא) אלא חד יניק.

ונהג רב אשי רשוותא במתיבתא קרוב לשיתין שנין דאמרי' בפ' מי שמת במהדורא קמא דרב אשי [אמר לן הכי] ובמהדורא בתרא דרב אשי [אמר לן באנפא אחרי] דהכי תקינו רבנן למיתני בכל שתא ושתא תרתין מסכייתא הן חסר והן יתר דהדר תלמודא כולה בתלתין שנין. וכיון דרב אשי מלך קרוב לשיתין שנין הוו הכי תרי מהדורא. ושכיב בשנת תשל"ח ומלך בתריה במתא מחסיא רב יימא ונח נפשיה בשנת תשמ"ג. ובתריה רב אידי בר אבין ושכיב בשנת תשס"ג שנים. ובתריה רב נחמן בר רב הונא ושכיב בשנת תשס"ו ונפל שמדא וגזר יזדגרד לבטולי שבתא. ומלך במתא מחסיא רב טביומי דהוא מר בר רב אשי ושכיב בשנת תשע"ט במוצאי יום הכפורים. ובתריה רבה תוספאה ושכיב בשנת תשפ"א. ובארבע בשבא דהוא תליסר בכסלו בשנת תתי"א שכיב רב אבינא בריה דרב הונא דהוא רבינא והוא סוף הוראה:

ובאילין שנין מלכו בפום בדיתא רב גביהא מבי כתיל ושכיב בשנת תשמ"ד. ובתריה רפרם מן פום בדיתא ושכיב בשנת תשנ"ד. ובתריה רב ריחומאי ואית דמחלפין רב ניחומאי ושכיב בשנת תש"ס בעדן שמדא דגזר יזדגרד. ובתריה מלך רב סמא בריה דרבא ובאותו הפרק דיליה ודמר בר רב אשי שמענו מן הראשונים ו[ראינו כתוב] בספרי זכרוניהם דבעי רחמי ובלעיה תנינא ליזדגרד מלכא בבית משכבו ובטל שמדא.

וביומי דהדין רב סמא בטבת בשנת תשפ"א אתאסרו רבנא אמימר בר מר ינקא והונא בר מר [זוטרא] ריש גלותא ומשרשיא בר פקוד. ובשמונה עשר יום בטבת איתקטילו הונא בר מר זוטרא נשיא ומשרשיא (אילין). ובאדר דשתא דא איתקטיל אמימר בר מר ינקא. ובשנת תשפ"א איתסרו כל [בי] כנשתא דבבל ואיתנקיטו בני יהודאי לאמגושי. ובשנת תשפ"ז שכיב רב סמא בריה דרבא. ובתריה מלך רב יוסי וביומיה סוף הוראה ואסתיים תלמודא:

ורובא דרבנן סבוראי שכיבו בשנים מועטות דהכי פירשו גאונים בספרי זכרוניהם בדברי הימים. ובשנת תתט"ו שכיב רבנא סמא בריה דרבנא יהודה בסיון ואמרין דדיינא דבבא הוה. ובחד בשבא דהוא ארבע באדר שנת תתי"ז שכיב רב אחאי בר רב הונא. ובניסן דשתא דא שכיב רב ריחומאי ואית דמחלפין רב ניחומאי. ובשנת תתי"ז בכסלו שכיב

רב שמואל בר יהודה דמן פום בדיתא. ובאדר שכיב רבינא מן אמוציא. ובשנת תתי"ט שכיב רב הונא ריש גלותא. ובשנת תתכ"ב ביום כפור הוה זעפא ושכיב רב אחא בריה דרבה בר אבוה. ובשנת תתכ"ו שכיב רב תחנא ומר זוטרא בני רב חיננא ואישתייר רבה יוסף גאון במתיבתא כמה שנין. ובתר הכי רב עינא בסורא ורב סימונא בפום בדיתא. ובתר הכי רב רבאי מרוב ומן מתיבתא דילן הוה ואמרין דגאון הוה.

והוויין שני שמד וצרות [בתר אילין מילי] בסוף מלכות פרסיים ולא הוו יכילין למקבע פרקי ואותיבי מתיבתא ומדבר מנהג גאונים עד בתר כמה שנין דאתו רבנן דילנא מפומבדיתא לסביבות נהרדעא למדינתא דפירוז שאבור. ואילן גאונים דהוו במתיבתא דילנא בפומבדיתא בתר אילין מילין בסוף מלכות פרסיים משנת תת"ק מלך מר בר רב חנן מאשקייא. ובתריה מלך מר רב מרי זקננו בריה דמר רב דימי הורנו ובית מדרשו בפירוז שבור נודע בי רב מרי עד היום הזה. ובימיו היה בסורא מר רב מר בן מר רב הונא גאון בשנת תתק"כ.

ואחרי הורנו מר רב מרי גאון מלך בנהרדעא מר רב חנינא גאון מן בני גהרא ובימיו יצא מחמד לעולם. ואמרין דהוה בסורא אותו העת רבי חנינא ומר רב חנא גאון בפום בדיתא ומר רב יצחק והוא שהיה בפרוז שבור עת שכבשה עלי בן אבוטאלב ויצא מר רב יצחק מן פרוז שבור לקראתו והקביל פניו בסבר פנים יפות. ואחריו מר רב רבה שתקנו בימיו לתת גט לאלתר לאשה דלא כשמעתא דכלתיה דר' זביד. ובימיו היו בסורא מר רב הונא גאון ובתר מר רב רבה בר רב בוסאי והוה בסורא מר רב ששנא דכתיב על חומרתיה משרשיא בר תחליפא.

ובתר מר בוסאי (ו)בפום בדיתא מר רב הונא מרי בר מר רבי יוסף הוה גאון בשנת אלפא. ובתריה מר רב חייא ממישן. ובתריה מר רב רביא. ובתריה מר רב נטרונאי בר מר נחמיה ומלך בשנת אלפא ותלתין וידיע בבר מר ינקא והוה מיחתן בדבית נשיאה ואתקיף מרות על רבנן דמתיבתיה וערקו מנהון לסורא עד דנח נפשיה דבר מר ינקא ואהדרו למתיבתהון. ובתריה מלך מר רב יהודה.

ובתריה מלך מר רב יוסף דהוה ידיע בבר מר כיתנאי בשנת אלפא וחמשין. ובתריה מלך מר רב שמואל בר מר רב מר דאיקרי בשנת אלפא ונ"ט. ובתריה מלך מר רב נטרוי כהנא בר מר אחנאי ומן בגדאד הוה ומן תותירא ברא. וביומיה סליק (מר) רב אחא מן שבחא לארץ ישראל דמר רב נטרוי שמעיה הוה וכד אדברינהו נשיא עלוהי סליק להתם. ובתריה מלך מר רב אברהם כהנא. ובתריה מלך מר רב דודאי בר מר רב נחמן בשנת אלף וע"ב והוא אחוהי דמר רב יהודאי גאון.

ובתריה מלך מר רב חנניה בר (מר) רב משרשיא בשנת ע"ה. ובתריה מלך מר רב מלכה בר מר רב אחא בשנת פ"ב והוא אחתיה לנטרונאי בר חביבאי נשיא בפלוגתא על זכאי בר מר רב אחונאי נשיא דהוה קמי הכי כמה שנין ואיכנפן תרתין מתיבאתא עם זכאי נשיא ועברוהי. ואפטר רב מלכה לגן עדן ונטרונאי נשיא אזל למערב ובתר רב מלכה מר ר(ב א)בא בריה דרב דודאי זקננו בשנת פ"ד ובתריה מלך מר רב שינואי ולא האריך.
ובתריה מלך מר רב חנינאי כהנא גאון בר מר רב אברהם גאון בשנת צ"ג ועבריה נשיא. וקם בתריה מר רב הונא בר מר הלוי בר מר יצחק בשנת צ"ו. וביומיה התקינו למיגבי בעל חוב וכתובה מן יתמי ממטלטלי. ובתריה מלך מר רב מנשה בר מר רב יוסף בשנת תתרצ"ט וגובאה הוא מן בני בי עקובה:
ובאילין שני כלהון גאונים דהוו במתא מחסיא עד שנת אלפא לא נהירנא להון שפיר על הסדר ואית בהון תפוכאתא וטריאתא דנשיאים דמעברין ומהדרין. ומאי דבריר לנא כבר כתבנא לכון אבל מן שנת אלפא [ואידך] קים לנא בהון.
ובאילין מאה שני [מאלף ואילך] דפרישנא לכון גאונים דקמו בהון מן פום בדיתא מלכו בסורא [אילין] גאונים. מר רב חנינא מנהר פקוד ה' שנים. מר רב נהילאי הלוי מן נרש י"ח שנים. אחריו מר רב יעקב הכהן מנהר פקוד י"ח שנים. אחריו מר רב שמואל י"ח שנים. ומישיבתנו של פום בדיתא [היה] מן בני בניו של אמימר היה ואביו של מר שמואל זה היה בנו של מר רבה גאון שכתבנו שהיה [גאון] בפום בדיתא. ובהדיה הוה רב הונא דמתא מחסיא בשעת תקנת הגט וכיון דלא הוה במתא מחסיא מאן דמפליג בחכמה כוותיה שקליה שלמה בר' חסדאי ריש גלותא למר רב מר ומנייה במחסיא וחכם גדול היה ובנוהי בפו' בדיתא (הוו) ואית מן זרעיה (השתא) קדמנא במתיבתא ואית בהון מאן דמחתן בנא. ובתריה מר רב מרי הכהן מנהר פקוד ה' שנים ובתריה מר רב אחא חצי שנה. ובתריה מר רב יהודאי בר מר רב נחמן שלש שנים ומחצה דהוה נמי מן פום בדיתא ולא הוה איכא מאן דמפלג [בחכמה] בסורא [כוותיה] אף הוא (נמי) שקליה שלמה הנשיא ומנייה להתם ומאור עינים הוה והוא ואחיו היו גאונים בתרתין מתיבאתא בפרק אחד. ובאותן הימים נפק. ובתר מר רב יהודאי מר רב אחונאי כהנא בר מר פפא ה' שנין.
ובתריה מר רב חנינא כהנא בר מר רב הונא ח' שנים ובתריה מר רב מרי הלוי בר רב משרשיא הלוי ג' שנים ומחצה. ובתריה מר רב ביבוי הלוי בר מר רב אבא מנהר פקוד י' שנים ומחצה והוא היה עם מר רב הונא בר מר הלוי ומר רב מנשה גאוני פום בדיתא כשתקנו [למגבה] לכתובה [ובעל חוב] מן מטלטלי ואלין תמת מאה שני: ובתריהון מן

גאונים דפום בדיתא מר רב ישעיה הלוי בן מר רב אבא ומן כלואדי הוה מתא דמקרבא לבגדד בשנת ק"ז.
ובתריה מר רב יוסף בן מר רב שילא מן שלחי בשנת ק"ט. ובתריה מר רב כהנא גאון בר מר רב חנינאי גאון בשנת קט"ו. ובתריה מר רב אבומאי גאון אחי אביו בריה דמר רב אברהם גאון בשנת קכ"א. ובתריה מר רב יוסף בריה דמר רב אבא בשנת קכ"ה ולא הות דוכתיה דהוה מר אהרן קמוי דהוא אב בית דין והוה גמיר ועדיף טפי מיניה מיהו ע"י חלום אדברוהי למר רב יוסף גאון והוה חסיד טובא וזקן מאד ואיתמר דהוה אליהו ז"ל אתי [ליה] ויתיב במתיבתיה בכולהו יומיה יומא חד אמר להו לרבנן כד סיב ואשטיף ארוחו ליה לגברא סבא דאתא לגביה ולא חזו [ליה] רבנן אדם וידעו דאליהו [ז"ל] הוא וארוחו ליה טובא והאי דמרוחין השתא מסטר ימין בצד רישא מן ההוא מעשה [דעבדי].
ואבי אבי גאון (אבי אבינו) היה סופרו ועומד בכל צורך הישיבה לפניו בכל ימיו וביומא דאפטר הוה זעף גדול ונדת ארעא ואיתמר נמי דהוה מצער נפשיה על גירסיה בינקותיה וברכיה מר רב שינואי גאון רביה ואמר ליה תזכה דתדבר אומתך. ותרתין שנין מלך.
וקם בתריה מר רב אברהם בן מר רב שרירא בשנת קכ"ז ומלך י"ב שנים. והוה מר רב יוסף בר מר רב חייא אב ב"ד ובפלוגתא דדניאל ודוד בן יהודה נשיאים איקרי מר רב יוסף בגאונות ולבסוף פייסו (כתאיבה בין דיללייה) לר רבי אברהם ואמרו דתרויהו מר רב יוסף ומר רב אברהם מקרו תרויהו גאונים מיהו כד מכנפין בחדא דוכתא מתני רב מר אברהם ויתיב מר רב יוסף קמיה וזמנא חדא אתו לבגדד ואתרמו דהוו ביה כנשתא דבר נשלה בכלה רבתי וכד קם שליחא [דצבורא] ואכריז שמעו מאי דאסברוה ראשי מתיבתא למימר בכו ישראל וליכא דשמיע להון כד אמר ראשי מתיבתא. ואף מר יוסף אזדעזע וקם על רגלוי ואמר סליקת נפשאי מן גאונות ואהדרית לאבות ב"ד וברכיה מר רב אברהם לאלתר ואמר רחמנא לזכך ל[עלמא דאתי] דיליה.
ובתר מר רב אברהם מלך מר רב יוסף דנן בשנת קל"ט שבע שנים. ובתריה (בשנת קמ"ד מלך) מר רב יצחק בר מר חנניה ואחתוהי על מר רבי יוסף בר מר רב רבי דהוה אב ב"ד בשני מר רב יוסף בר מר רב חייא והוה (חכים ובן דודו) בר בריה דמר רב אבא זקננו גאון. ומר רב יצחק [הוה] קשיש מינהו וכד סמכיה דוד בן יהודה נשיא למר רב יצחק קשא ליה למר רב יוסף ואתא מר רב יצחק לותיה ואמר ליה לא ליקשי ליה לדיינה דבבא דאנן כרבה ורבי יוסף [אנן] אמר מובטח לך דחיית וזכית בתראי וסבר וקבליה רב יוסף ואתרצי (ואמר) ליה (כרע) קמי ריש מתיבתא ומלך ז' שנים ובתריה מר רב יוסף דנן (בר מר רבי) בשנת ק"נ (ומלך ב' שנין).

ובתריה בשנת קנ"ג מלך מר רב פלטוי בר מר רב אביי י"ו שנים ובתריה מר רב אחאי כהנא בר מר רב מר שתא ירחי בשנת קס"ט. ובתריה הות פלוגתא [בין] מר רב מנחם גאון בריה דמר רב יוסף גאון בר רב חייא ומובחרים דרבנן בהדיה שתא ופלגא ו[בין] מר רב מתתיה בר מר רבי ו[הוו] רבנן אחריני בהדיה ונח נפשיה דמר רב מנחם בשנת קע"א והדרו [כלהו] רבנן לקמיה מר רב מתתיה עשר שנים [בתר הכין].

ובתריה מר רב אבא בר רב אמי בשנת ק"פ והוא בן בנו של מר רב שמואל שהציבו [שלמה בר חסדאי ריש גלותא] ב[מתא] מחסיא כמו שפירשנו למעלה. ושתי שנים ומחצה מלך. ובתריה בשנת קפ"ג [מלך] מר רב צמח גאון בר מר פלטוי גאון והוא אבי אמו של גאון אבינו ומלך י"ט שנים. ובתריה בשנת מאתים וחד מר רב האיי בר רב מר דוד שבע שנין ופלגא:

ובאילו מאה שנה עמדו במחסיא גאונים מר רב הילאי בר מר רב מרי תשע שנים. ואחריו מר רב יעקב הכהן בר מר רב מרדכי י"ד שנים. ובתריה מר רב אבימי אחוהי דמר רב מרדכי ח' שנים. ובתריה מר רב צדוק בר מר רב אשי ב' שנים. ובתריה מר רב הילאי בר מר רב חנניה ג' שנים ומחצה. ובתריה רב קימוי בר מר רב אשי ג' שנים ומחצה והויין פלוגתא דליכא לסמך עליהון. ובתריה מר רב משה כהנא בר מר יעקב עשר שנים ומחצה. ועמדו שתי שנים בלא גאון.

ובתר הכין איסתמיך מר רב כהן צדק בר מר רב איבומי גאון י' שנים ומחצה. ובתריה מר רב שלום בר מר רב בועז עשר שנים. ובתריה מר רב נטרונאי גאון בר מר רב הילאי גאון בר מר רב מרי ח' שנים. ובתריה מר רב עמרם בר מר רב ששנא י"ח שנים וקמי הכין הוה פליג ליה רב עמרם ואיקרי גאון ונחית מיניה. ובתר הכי מלך כדפרישנא ואיפטר.

ובתריה מר רב נחשון (גאון) בר מר רב צדוק גאון ח' שנים. ובתריה מר רב צמח בר מר רב חיים אחיו של מר רב נחשון [גאון] ז' שנים. ובתריה מר רב מלכה חד ירחא ואפטר לגן עדן ושכיבו (באותו הפרק) רובא דסבי דמתא מחסיא בשיעור תלתא ירחי ואיסתמיך בתר הכין מר רב האיי גאון בריה דמר רב נחשון ז' שנים. ובתריה מר רב הילאי בר רב נטרונאי גאון ח' שנים.

ובתריה מר רב שלום בר מר רב מישאל ז' שנים. ובתריה אידלדלא מילתא במתא מחסיא טובא ולא אשתארו בה חכימי. ובתריה מנוהו למר רב יעקב בר מר רב נטרונאי י"ג שנים. ובתריה לא הוה בהון ראוי וסמכיה דוד נשיאה למר רב יום טוב כהנא בר מר רב יעקב ואורג היה הואיל ולא הוו [תמן] רבנן [כולי האי] (ומלך) י' שנים. ובתריה אתמר ביני רבנן לבטולה למתא מחסיא ולמייתי מאן דמשייר בהו לפום בדיתא. ולבסוף אסכימו

למסמכיה למר רב נתן אלוף אחי אבינו בריה דמר רב יהודה גאון (אבי) אבינו בשם גאונות מחסיא [כי היכי] דלא לבטל שמה.
ואדהכי נח נפשיה ואתייה דוד נשיאה למר רב סעדיה בר מר רב יוסף ולאו מבני רבנן דמתיבתא הוה אלא מן מצרים [הוה] וידיע בפיומי וסמכיה באייר שנת רל"ט וכניף מאן דהוה אשתייר מן (בני) בניהון דרבנן דמחסיא ומן עלולי דסמיכין על רבנן דפום בדיתא ואותיב מתיבתא [דמתא מחסיא] תרתי שנין ונצא בהדי דוד הנשיא וקרייה דוד הנשיא לרב יוסף בריה דר' יעקב (גאון) דידיע בבר סטיא להיות גאון במתא מחסיא ורך בשנים הוה ותלמיד קטן הוה לגבי מר רב סעדיה גאון ונחבא מר רב סעדיה גאון כמה שנים מפני דוד הנשיא ורב יוסף נהיג גאונות במחסיא. ולבסוף אפייס רבי סעדיה עם דוד נשיא ורב יוסף [גם] בדוכתיה כלל שני דמר רב סעדיה י"ד שני. ושכיב [רב סעדיה] בימי גאון אבינו בשנת רנ"ג בתר דוד נשיא.
ואתיחד רב יוסף במתא מחסיא ואידלדלה מילתיה (לגמרי) ולא הוה ליה פתחון פה אפי' בהדי רב אהרן גאון ושבקה למחסיא ולבבל (כולה) ואזל ויתיב במדינתא דבצרה ושכיב התם ובתר הכי לא הות מתיבתא במתא מחסיא:
ובאילין מאה שנים אחרות מלכו בפום בדיתא גאונים [ואלו הן]. בתר מר רב האיי גאון בר מר רב דוד. מר רב קימוי גאון בר מר רב אחאי גאון [ומלך] בשנת ר"א ח' שנין ופלגא. ובתריה מלך מר רב יהודאי (גאון) זקננו שהוא אבי אבינו בר מר רב שמואל ריש כלה בראש שנת רי"ז י"א שנים ומחצה ושכיב באדר שנת רכ"ח. והות פלוגתא [בין רבנן דמתיבתא ודור הנשיא] דרבנן דמתיבתא איכנפו וקריוה למר רב מבשר כהנא גאון בר מר רב קמוי גאון ודוד נשיא קריוה למר רב כהן צדק כהנא בר מר רב יוסף. והות פלוגתא [ביניהון] עד [חדש] אלול שנת רל"ג ועבדו שלמא דוד נשיא עם מר רב מבשר גאון ויתיב רב מבשר גאון ורבנן דיליה לבדם ומובחרים דרבנן הוו בהדיה ומר רב כהן צדק ורבנן דיליה לבדם. ובשנת רל"ז בכסליו שכיב מר רב מבשר גאון ואתו רבנן [דיליה] לות (רב) כהן [צדק] ושכיב בשנת רמ"ז. ומלך מר רב צמח בר מר רב כפנאי תרתי שנין ופלגא. ושכיב בריש שנת רמ"ט. ובטבת שנת רמ"ט מלך בתריה מר רב חנניה גאון אבינו בריה דמר רב יהודה גאון ה' שנים ופלגא ושכיב בשנת רנ"ד.
ובתריה איסתמיך מר רב אהרן בר מר רב יוסף הכהן ולא מן בני רבנן הוה אלא מן תגרי הוה. ומר רב מבשר גאון סמכיה בדרא רבא במתיבתא ולאו דהוא הוה ראוי לגאונות בתר גאון אבונא אלא דוכתא הות למר רב עמרם (אב) אחי אמנו (בריה דמר רב מנשה) ראש כלה. וקפץ עליה מר רב אהרן והוה עז מאד ודחיל מיניה מר רב עמרם ואזל לקמיה

ובתר כמה פליג עליה מר (רב) נחמיה בר מר רב כהן צדק בתר דיתיב קמיה ומר (רב) אהרן הוה עדיף מיניה ולא פרשו רבנן מן מר רב אהרן. ובתר דשכיב מר אהרן בסוף שנה רע"א הדרו מקצתהון דרבנן לקמיה דמר נחמיה ואנחנא ורבנן נפישי דילנא לא אשוינא עימה ולא אזלנא לקמיה והוינא בההוא עדנא אב ב"ד ולא קבילנא גאונות עד דשכיב [מר רב נחמיה].

ובשנת רע"ט אסתמכינא בגאונות וסמיכיניה להאיי בננו באבות בית דין מן שיעור תרתין שנין. יהא רעוא מן קמי קודשא בריך הוא דלשוי יתנא חשובים (עם החיים ו)עם הכתובים לחיים ויזכי יתנא לדבורי ישראל בקושטא] כהוגן [וכראוי] וייתי למשיחא בר דוד (השתא) בעגלא ובזמן קריב בחיינא ובחיכון [ובחיי דכל בית ישראל וכן יהי רצון] אמן נשלמה תשובת רבינו שרירא גאון אביו של רבינו האיי גאון ז"ל:

שאלה ב

שאילו רבנן דבקירואן לבבא דמתיבתא לבי דינא דמרנא רבנא שרירא בריה דרבנא חנניה ברי' דרבנא יהודה ואתו הני שאילות בית דינא דמרנא ורבנא האיי דיינא דבבא ברי' דרבנא שרירא ריש מתיבתא:

דשאלתון היך נכתבה המשנה אם אנשי כנסת גדולה התחילו לכתוב וכתבו כל חכמי הדור מקצתה עד שבא ר' והשלימה. ו[ש]שאלתם התוספתא ששמענו שר' חייא כתבה אם לאחר המשנה נכתבה אם בזמן אחר. ומה ראה ר' חייא לכותבה אם לתוספת דברים שהם עניני המשנה אמאי לא כתבה רבי. ועוד רבנן סבוראי כיצד נסדרו:

תשובה. הכי חזינא דשיתא סדרי רבינו הקדוש תרצינון. ובגמרא דיבמות בהבא [על יבמתו] אמרי' אמר רבא מתניתין אימת איתקין ביומי ר'. ורוב החכמים ששמותיהן מפורשין רבי מאיר ורבי יהודא ור' יוסי ור' שמעון כולן תלמידי ר' עקיבא הן. והכין הוה מילתא דראשונים לא איתודעו שמותיהן אלא של נשיאים ושל אבות ב"ד בלבד משום דלא הוה בהון מחלוקת אלא טעמי דאוריתא ודמשנה הוו ידעי להו ידיעה ברורה. וכמה דהוה בית המקדש קיים כל חד מן רבוותא מגמר לתלמידיה מילי ברורין משום דחכימן ולא הוו צריכין לטירחי דהוה פלוגתא דסמיכא לחוד ביניהון.

ובג' מקומות בלבד נחלקו שמאי והלל ושמאי והלל בפני הבית כמפורש ביציאת שבת. וכד חרב בית המקדש ואזלו לבית תר משום הנך שמדות וצרות שלא שמשו כל צרכן נפישו מחלוקת בישראל. ועד סוף יומין דרבנן ליכא דכתיב מדעם כל עיקר ואע"פ שכל החכמים כולן שוין כל אחד ואחד שונה לתלמידו באיזה לשון שירצה יש מהן שאוחז

דרך קצרה ויש מהם שונה דרך ארוכה. וכיון דחזא ר' דאיכא שינויא כולי האי וחזא אע"ג דטעמיהון לחדא מילתא סלקין חש דלא אתי פסידא הואיל וחזא דקא ממעט ליבא וקא מסתמן מיליה מעיינות חכמה ומסתלק שר של תורה כההיא דאמר ר' יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם אחרונים כפתחו של היכל

ואמרינן ראשונים ר' עקיבא ואחרונים ר' אלעזר בן שמוע. ואחסונוהי לר' מן שמיא בהדי תורתו גדולה דכייפין ליה כוליה דריה כדאמרינן מימות משה ועד ר' לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. ושקטיה רבנן ביומיה מכל שמד משום רחמותא דאנטונינוס. ומכאן ואילך לא גריס אינש כל חד לישנא לנפשיה:

אבל הנך ראשונים דקמי חורבן הבית לא איצטריכו להכין הואיל ותורת פה היא כאדם שמספר לחבירו באיזה לשון שירצה. אבל מקודם לכן היו גורסין הכל בגירסא וכולן לדעת אחת היו מסכימין ולא היה המחלוקת ביניהם כדתניא לו ר' יוסי בתחילה לא היה מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית ושתי בתי דינין של כ"ג ואחד [יושב על פתח הבית ואחד יושב על פתח עזרה ושאר בתי דינין של כ"ג] יושבין בכל עיירות ישראל הוצרך הדבר לשאול וכולה עד משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות. וכשראה רבי כן כתב המשנה שלא תשתכח ולא מליביה חברינון ר' אלא מילי דהוו גריסן להו קצת ראשונים דקמי':

והא דאמרינן סתם משנה כרבי מאיר לאו דר' מאיר מלבו אמרן וההוא אורחא דהוה ר' מאיר מתני לתלמידיה אותה אחז ר' וקבעה לאתנויי לכולי עלמא ור' מאיר [אחז] מר' עקיבא אותו הדרך דאמר ר' יוחנן סתם מתניתין ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה סתם סיפרא ר' יהודא סתם סיפרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר' עקיבא ועליה דר' עקיבא אמרינן לבן של ראשונים כפתחו של אולם.

בפרק קמא דערובין אמרינן אמר ר' יהושע בן לוי כל מקום שאתה מוצא משום ר' ישמעאל א' תלמיד אחד לפני ר' עקיבא אינו אלא ר' מאיר ששימש את ר' ישמעאל ואת ר' עקיבא. וכן בעלמא אמרי' אמר רב האי דמחדדנא טפי מחברייא דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה אילו חזיתיה מקמיה הוי מחדדנא טפי. תנא לא ר' מאיר אלא ר' מייאשא שמו ולמה נקרא שמו ר' מאיר שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה ולא ר' נהוראי שמו אלא ר' נחמיה שמו ואמרי לה ר' אלעזר בן ערך שמו ולמה נקרא שמו ר' נהוראי שמנהיר עיני חכמים במשנה. ואמרי' דאפילו אדם הראשון שמח בתורתו של ר' עקיבא כשהראהו הקב"ה דור דור וחכמיו.

ורבי דוסא בן הרכינס קאמר ליה אנת הוא עקיבא בן יוסף ששמו הולך מסוף העולם ועד סופו. וחכם שבכל תלמידיו ר' מאיר היה דאמר' א"ר אחא בר חנינא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר' מאיר כמותו כו'. ונקט ר' מאיר בהילכתא אורחא דר' עקיבא. ורבי כתב דברי היחיד והמרובים דתנן במסכת עדיות דתנן אמר ר' יהודה למה הוזכרו דברי היחיד בין המרובים לבטלן שאם יאמר לך אדם כך אני מקובל אומר לו כדברי איש פלוני שמעת(י):

ואנן לא ידעינן הי משנה כתב רבי ברישא אלא ודאי פירקי דכל מסכתא ומסכתא חד בתר חד כדמסירי לן כתבינון דאמר ר' הונא בחדא מסכתא לא אמרי' אין סדר למשנה בתרתי מסכיתא אמרינן אין סדר למשנה. והיכא דאשכחן מחלוקת ואחר כך סתם בחדא מסכתא אמרינן הלכה כסתם [משום] דיש סדר למשנה אבל בתרתי מסכייתות לא אמרינן [מחלוקת ואחר כך סתם הלכה בסתם משום דבתרתי מסכתות לא אמרינן] יש סדר למשנה דלא ידעינן הי כתב רבי ברישא:

וששאלתם מאי טעמא הקדימו פורים לשקלים אנן הכי מתנינן שקלים ואח"כ פורים. וסוכה מקמי יום טוב. ובתר הכין ראש השנה. ואפשר למיכתבינהו ר' בחילוף מיהו אית לך למימר דאקדים שבת לעירובין הואיל וחשובה שבת טובא. ובתרה פסחים הואיל ואיתיה ראשון לכל המועדים. ובתריה שקלים שהוא מלפניו והדר מעניינא דעירובין. ובתר שבת והדר לענין שבת. ותנא סדר יומא משום דכשבת דמי ואע"ג דבסידור שנה איתיה אחר ראש השנה עדי מן ראש השנה דראש השנה כמעביר יום לפני הכיפורים דמי. ובתר יום הכיפורים סוכה דחג גדול איתיה וכפסח דמי. ואחריה יום טוב דכגון דשבת הוא. ובתרה ראש השנה. ובתרה תענית דדמיא קצת ליום טוב דכגון שאסורין בעשיית מלאכה ומיסתברא לעשות' למיכתב תעניות בתר ראש השנה דבראש השנה ותעניות צריכין אנן למיבעי רחמי. וכמה דמפרשינן רגילין רבנן למיתנא ולמיכתבינהו ואי אית דניחא ליה לאקדומי או לאחורי הרשות בידו כדאמרינן לעיל דבתרתי מסכתות אמרינן אין סדר למשנה דלא ידעינן הי כתבה רבי ברישא. ואית מסכתא דאמרינן תנא אמאי קאי כגון שבועות אחר מכות. ובברכות אמרינן תנא היכא קאי דקתני מאימתי:

וששאלתם לענין התוספתא אם לאחר המשנה נכתבה או בזמן אחד עמה. ודאי ר' חייא [תרצה] מיהו לא מסתיימא אי ביומיה דר' או בתריה אבל בלא ספק דבתר דמיתרצו הלכות המשנה איתרצא תוספתא אבל לא אפשיט לן אי ביומיה דר' נח נפשיה דר' חייא אי בתריה כדשקלינן וטרחינן בפר' הנושא בכתובות. ומיהו אמרי רבנן דביומיה דר' איתקין ברייתא והוו איתניין ביה מדרשיה מן ההיא דשמעתא קמייתא דחגיגה דהוו

הנהו אילמי דהוו בשיבבותיה דרבי בני אחתיה דר' יוחנן בן גודגדא ואמרו לה בני ברתיה דר' יוחנן בן גודגדא דכל אימת דהוה עייל רבי לבי מדרשא הוו עיילין ויתבין קמיה מרחשן שיפותיהו בעא רחמי עלייהו ואיסתסיא ואישתכח דגמירי הילכתא וסיפרא וסיפרי ותוספתא וכוליה תלמודא:

ודאמריתן מה ראה ר' חייא לכתבה ואמאי לא כתבה רבי. **תשובה**. רבי [עיקרי] תקן כגון כללות ולישנא [קייטא] דאפי' מחדא מילתא איכא למיגמר מינה תילי תלים. ואתא ר' חייא אפשיט בברייתא ומילי מפשיטנא ובלשון ארוכה כל כמה דאימעיט ליבא. וכל הברייתות מן המשנה למד וכדאמרינן אילפא תלא נפשיה באיסקריא דספינתא אמר אי איכא דבעי מנאי מילתא ברבי ר' חייא וברבי ר' אושעיא ולא משפיטנא ליה ממתינא [נ"א ממתניתא] נפילנא מאיסקריא וטבענא אלמא כל מה דאית ברבי ר' חייא וברבי ר' אושעיא דאינון ברייתא אית למשפטיה ממתניתן.

ואע"ג דסוגיא דר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי היכא דסתם רבי כר' מאיר עבדינן כסתמא אבל היכא דפריש רבי פלוגתייה בהדיא הלכה כר' יוסי. ואי חזא ר' חייא טעמיה דר' מאיר וסתם בברייתא כוותיה לא מקבלינן מיניה. כדבעא ר' נחום שמעיה דר' אבהו סתם במתניתן ומחלוקת בברייתא מאי. אמר ליה הלכה כסתם מתניתן. מחלוקת במתניתן וסתם בברייתא מאי אמר ליה ר' לא שנאה ר' חייא מניין לו משום דר' חייא תלמידיה דרבי ומן גמריה דר' הוה א"ר חייא ולא הוה ליה לר' חייא אלא מאי דאיתנייה רבי. וכל חד מן רברבותיה הוה אית ליה ברייתא מינייהו על כל מסכתא כדאמרינן תני רב שרבייא בקידושין דבי לוי. והני ברייתות דתריצונון ר' חייא ור' אושעיא עדיפן ועיקר הוו. כדאמרינן כל מתניתן דלא מיתנייא בדבי ר' חייא ור' אושעיא לאו מתניתא היא ולא מותבינן מינה בי מדרשא. ובישיבות גדולות נכתבו ועל פי כל חכמי הדור ומינייהו אמרינן בתלמוד **תנו רבנן** אבל תני בר קפרא. תני דבי רבי שמואל. תני דבי ר' ישמעאל ותני דבי ר' אלעזר בן יעקב כולהו הנך ברייתות לא מיקבעו למיגרסינון כולי עלמא כדאיקבען ברייתא דר' חייא ור' אושעיא ולא אמרינן בה תנו רבנן אלא תניא ותנא ותונא: סיפרא וסיפרי לאו בזמן משנתנו נכתבו אלא אחרי כן דאמרינן ביבמות אמר ליה ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש ראיתיו לבן פדת שהוא דורש כמשה מפי הגבורה אמר ליה הא לא דיליה היא הא מתניתא היא והיכא תני ליה בתורת כהנים. נפק ר' יוחנן תנאה בג' יומי וסברה בק' ירחי ובתר הכי איתקבעו תוספתא וסיפרא וסיפרי. והיכין דפליגי אמוראי וסוגיין בעלמא כחד מינייהו ותניא ברייתא כאידך עבדינן כההוא דתניא כוותיה. ובריייתות אחרות קטנות לאו לאורויי מינייהו כגון הלכות דרך ארץ והגדות. ובמקום

שראה רבי דברי של יחיד ונראו לו שנאן בלשון רבים של ר' מאיר באותו ואת בנו (שנאן ר' מאיר באותו ואת בנו) ושנאן בלשון חכמים ודבריו של ר' שמעון בכיסוי הדם ושנאן בלשון חכמים. ר' ור' נתן סוף משנה כדאמרינן התם שמואל ירחינאה ראה ספרו של אדם הראשון שהראהו הק' דור ודור וחכמיו דור ודור ודורשיו וכת' בו ר' ור' נתן סוף משנה.
אשי ורבינא סוף הוראה. רב ור' חמא דרא דאמרינן אמר ר' יוחנן נהירנא כד הוה יתיבנא שבע עשרין שורין אחוריה דרב ורב קמיה דר' והוו זיקוקין דנור נפקין מפומיה דר' לפומיה דרב ומפומיה דרב לפומיה דר' ולא הוינא ידע מה אינון אמרין. ובכמה מקומות אמרי' רב תנא הוא ופליג. וכד אתא דרא אחרינא אימעיט ליבא ומילי דהוו פשיטן לראשונים אריכין הלשון לתלמידיהם בדרא בתרא כמו פירושים כדאמרי' בעירוב שנתנו באילן. יתיב ר' חייא בר אבהו ורב אסי כו' ואמרי' בסיפא אמר להו רב נחמן ישר וכן אמר שמואל אמרי ליה פתריתו בה כולי האי כו' ודאמרינן רב אשי ורבינא סוף הוראה בתר הכי אע"ג דהוראה לא הוות איקרו הנך רבוותא רבנן סבוראי כגון רב ניחומי ורבה יוסי ורב אחאי רב עינא ורב סימנא. ודבתרייהו קרינן רבנן סבוראי אותן שהיו בתר רבינא כו':
ביציאות שבת אמרי' הילל גמליאל ושמעון זהו רבן גמליאל הזקן ושמעון בנו נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה ובתר רבן שמעון בן גמליאל שנהרג הוה רבן יוחנן בן זכאי דהוה בעידן חורבן הבית וכד אפקוהי לוות אספסיינוס נכנסו עמו ר' אליעזר ור' יהושע תלמידיו ותבע מן אספסיינוס שולשילתא דרבן גמליאל כדאמרינן בגיטין. ובתר כן רבן שמעון בן גמליאל שנהרג הוה רבן גמליאל בנו של רבן שב"ג. ורבן גמליאל זה הוה נשיא ביבנה ור' יהושע אב ב"ד וכיון דצעריה לר' יהושע תלת זימני' עברוהי ואוקמוהי לר' אלעזר בן עזריה שהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא הסופר. והדר אהדריה לרבן גמליאל ולא עברוהי לר' אלעזר בן עזריה אלא רבן גמליאל תרתי שבתא ור' אלעזר בן עזריה חדא שבתא כדמפ' בגמ' דתפילת השחר. ובתריה דרבן גמליאל בתראי רבן שב"ג בריה. ובתריה ר' בריה בציפורי ובית שערים:
שמואל ומר עוקבא בחד דרא הוו דאמרינן שמואל ומר עוקבא כי הוו יתבי וגרסי הוה יתיב מר עוקבא קמיה דשמואל בארבע אמות וכי הוו ייתבי בדינא הוה שמואל יתיב קמיה דמר עוקבא בד' אמות. ורב נחמן בר רב הונא שכיב ונפל שמדא וגזר דיזדגרד לבטולי שבתא ומלך במחסיה רב טביומי דהוא מר בר רב אשי כו'. שמעינן מן ראשונים ובסיפ[רי] זכרוניהם דבעו רחמי ובלעיה תנינא ליזדגרד מלכא מבית משכבו ובטל הגזרה כו'. שכיב רב סמא דתן בריה דרבא. ובתרה מלך רבה ורב יוסף ומבית וביומיה סוף הוראה ואיסתתם תלמודא והוו רבנן סבוראי.

ואלה שמותם רב אחי מבי חתים. רב גביאה מאגריותא. רב אחי בר רב נחילאי. רבנא סמא בר רבנא יהודה. רב שמואל מפומבדיתא. רבינא בר אומצא ורב אחדבוי. רב קטינא ומר זוטרא בני רב חנינא. ובימיהם יצא מחומד בשנת תתכ"ח ומברייתו של עולם יש היום תרמ"ד ולמניין יוונים אלף וקצ"ה שנה. קע"ב לאחר חורבן נשלמו ד' אלפים והיו תנאים קודם לחורבן הבית ק"ף שנה. הלל הזקן ורבן יוחנן בן זכאי ור' עקיבא חיו ק"ך שנה ור' חייא ש' שנים. ור' יונתן סוף מעשה. רב הונא ורב נחמן הלכה כר' נחמן בדיני. רב אשי ורב כהנא הלכה כרב כהנא. רב אשי ורבינא הלכה כרב אשי והילכתא כמר בר רב אשי בכולי' תלמודא לבר ממיפך שבועה ומיכתב הוראה. ואחריו מר רב רבה שתיקנו בימיו לתת גט לאלתר לאשר דלא כשמעתא דכלתא דרב זביד כו'. וקם מר בר רב הונא מר הלוי בר מר יצחק. וביומי התקינו ליגבא בעלי חוב וכתובה מן יתמי מן מטלטלי כו'.

והוא היה עם מר רב הונא מר הלוי ומר רב מנשה גאוני פומבדיתא כשתיקנו כתובה ממטלטלי כו'. על ידי חלום אדברוהי לרב יוסף גאון והוה חסיד טובא וזקן מאד ואיתמר דהוה אתי אליה גביה זכור לטוב יתיב במתיבתא דיליה בכולהי יומיה. יומא חד אמר להו לרבנן כדסב ואישטיף ארווחו ליה לגברא סבא דאתא לי' ולא חזו רבנן אדם וידעו דאליהו הוה וארווחו טובא. כל היכא דתשכח קמאי דפליגי כגון רב ושמואל ותשכח בתראי דפליגי כל ההיא הילכתא כגון אביי ורבא או בתראי אחריני הילכתא כוותייהו. ואני יוסף שמעתי כי טעות סופר הוא אלא כן הוא בדמיפך שבועה כי ודאי בזו הלכה כמותו. אני רב יוסף שבתלמוד שהרי מן רבנן סבוראי הוה כמה וכמה שנים פי' אינו רב שבתלמוד מן רבנן סבוראי הוה. וסמכיניה להאיי בננו באבות בית דין מן שיעור ב' שנין יהא רעוא מן קמי קודשא ברי' הו' לשווייתנא חשובים עם החיים ועם הכת' לחיים ויזכי יתנא לדבורי ישראל כהוגן וייתי משיחא בר דוד השתא בעגלה ובזמן קריב בחייכון ובחיינא אמן: